

Восьма жертва
Дарина Гнатко

Загадкові та моторошні події порушують спокій маєтку Смотрицьких. Одна за одною гинуть молоді кріпачки. Селом ширяться різні чутки. Кажуть, то справа рук католицьких ченців, котрих привезла з собою до маєтку полячка Владислава Пашинська. Це золотоволоса відьма, що закликала зло. Тим часом графиня Смотрицька палко закохується в сусіда, Олексія Забродіна, але його серце належить графській кріпачці Ярині. Графиня ладна на все, аби здобути кохання поміщика і позбутися зеленоокої дівчини, що стала між ними. Маєток ось-ось здригнеться від звістки про восьму жертву. І нею може стати будь-хто.

Дарина Гнатко

Восьма жертва

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

© Іргізова Ю. Г., 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2020

* * *

Ухнувши, десь у ліску озвалася сова.

Здритгнувшись, Солоха Раденчиха спіткнулась об корінь котроїсь деревини й неголосно вилаялася. Високо в небі місяць, що наближався до повні, підморгнув, наче насміхаючись із Солохи, із мандрів її оцих нічним ліском, – і відразу ж сховався за пухнастим вкривалом хмари, що набіглася була на нього, мов то був він засоромився чи перестрашився недоброго погляду темного ока Солохи, котра спочатку була позиркнула на небо, потім же на стежину, яка сховалася в темряву після заходу місяця за хмару, й бовкнула невдоволено:

– Хай тобі трясця...

Поморщившись, молодиця зітхнула й повільно рушила далі стежиною. Коли б не любощі пристрасні з офіцером москалівського полку солдатів, що квартирувався в Градизьку, то зроду б не загоновили Солоху в ці мандри темним ліском. Та тільки ж була поглянула в очі ті кляті світло-блакитні, кацапські – й геть пропалася була, впалася в обійми гарячі та пристрасні, така вже раденька з того, що Миколи майже місяць немає вдома – перебував із паном у Львові. Чи не кожного вечора завалювався високий та ставний капітан до невеличкої хатини Миколи Раденка, що стоялася окремо від великої хати батьківської, й Солоха – пишна, вродлива молодиця зі швидким поглядом темних очей та товстою косою темного волосся – вже чекалася на нього у світлиці й годувала смачно та турботливо домашнім борщем, варениками та пиріжками. Й сиділа поряд, милуючись тим, як Антон той Петрович пожадібно, майже не пережовуючи, заштовхував у себе смачні наїдки... Потім цілував її вустами, від котрих чувся дух цибулі й часнику, й чутливу жіночу шкіру лоскотали вуса його світло-золотаві, в котрих ховалися руді волосинки. І Солоха млілася та танула в обіймах того кацапа вусатого та ласого до чужих борщів і дружин, й покладалася разом з ним у постіль, котру поділювала з Миколою своїм, й до ранку пірналася в безодню пристрасі.

А потім капітан зникнувся з Градизька.

Й Солоха зрозуміла, що має під серцем від кацапа.

Мала ж іти за лісок, де під Пивихою стояла хатина баби Стежихи, – про бабу ж ту гомоніли, що відьмує вона ледь не від народження свого, заміж не виходила, хоча за молодих років личко мала досить-таки привабливе, та однаково життя своє прожилася з матір'ю у хатині під горою – про стару її теж гомоніли, що відьмувала вона. Та що б не казали там про Стежиху, а дівки нерозумні та молодиці необачливі часто-таки топтали стежину до Стежихи, аби позбутися небажаного плоду гріховних та потаємних любощів. Ходили й з Градизька, й з декількох сіл, що належали пану графу Ростиславу Смотрицькому. Лаяли Стежиху, пліткували про неї, навіть і проклинали – а все одно ж мандрували отримати того зілля, котре позбавлявало від небажаних діток.

Й Солоха теж попленталася...

З Миколою Раденком прожила вона в шлюбі вінчанім уже майже десять літ, а діточок так і не дочекалася від нього. Микола все звинувачував Солоху, дорікав дружині відсутністю нащадків, кликав образливо яловою – а до дітонародження сам не був спроможним. Солоха ж про то благорозумливо

змовчувала. Через рік після весілля було їй трапилося впасти в любові з братом молодшим Миколою Василем, і понесла від того майже відразу ж. І народила б була, піднесла б чоловіку власного його небожа чи то небогу – так відсутнім він був у маєтку в той час, мала позбавитися дитяти, котре могло вдатися схожим на чоловіка – мов викапані були з Василем. А не судилося. Микола ж геть ревнивий у неї – коли що запідозрює, то вже до смерті заб'є. Міг за погляд, кинутий на іншого чоловіка, збити до напівпритомності. А частувалася вона чоловіковими кулаками частенько-таки – Солоха молодиця була видна, чоловікам дуже до вподоби, та й сама ласою до ласки чоловічої – Миколу свого не кохала, то й битою була значно й часто. Але в любові впадалася рідко – Микола при панському дворі ходив за кінями, виїздив з паном старим лиш декілька разів за ці десять років і стеріг її, мов вівчарка стадо...

Просуваючись темною стежиною та замислившись, Солоха раптом зачула, як десь у ліску попереду неї наче щось заворушилося, зашурхотіло, й зупинилася, перестрашившись. Звісно, то могла бути котрась нічна тваринка, могла бути польова миша, яких безліч, та Солоха чомусь подумала про найстрашніше – лисицю або навіть і вовка. Коваль дядько Мирослав казав, що відав вовків не раз... Придивившись, нажахана Солоха у темряві навіть зеленуватий полиск вовчих очей спромоглася роздивитися... й заляклася посеред темної стежини, не встигла зробити хоча б один крок вперед...

– Та була б узяла трясця того рудого москаля за оці страхи мої!

Першого разу, коли ходилася до Стежики позбуватися дитяти Василя, – не натерпілася собі страхів таких, як оце в ніч сьогоднішню. Й що ж воно таке трапилося – чи з роками заробилася геть такою лякливою, чи вже хтозна.

Підганяла саму себе, мов вперту віслицю.

– Та йди, йди вже додому, дурна бабо!

Але шурхіт попереду страшив до гикавки.

Хвилин зо десять простоявши на стежині й дослухаючись того незрозумілого шурхотіння, Солоха, від душі вилаявши себе, нарешті вирішила рухатися вперед. Скільки його не стій, а повертатися таки додому ж мала – Микола чатував у панських стайнях біля улюбленої лошиці пана, котра мала в цю ніч вперше ожеребитися лошам, і ще влаштує дружині, коли повернеться раніш, справжнє пекло. Згадка про міцні кулачища мов бракуючої сміливості додала Солосі, й вона знову припустила стежиною, й, певне, що бадьоро біглася б вона до самого свого дворища, коли б не кроки тихі, що раптом зачулися попереду. Солоха зупинилася різко, перестрашившись так, що й на ногах не втрималася, впалася, боляче забивши коліна й ледь не засичавши від болю, та вчасно заткнула рота самій собі й сторожко вирячилася в темряву попереду себе, котру почав посріблювати місяць, який намислив-таки визирнути з-за хмар. Те, що попереду рухалася людина, а не вовчисько, полегшення Солосі геть не додало, якась мить знадобилася їй, аби додидати того, що постать та темна і висока рухається саме до неї... Чомусь подумала, що може й розгледіти, хто ж саме то мандрується поночі, та страх усе ж переважив допитливість й Раденчиха позадкувала – як і була, рачки. А потім, неочікувано швидко для свого досить огрядного тіла, чкурнула геть у дикі порічки. Забилася в ті кущі й навіть дихнути остерігалася, коли кроки невідомого того наблизилися й він пройшов зовсім

поряд із тим місцем, де зачаїлася молодиця... Їй як не кортілося Солосі позирнути, хто ж то таки був, та все ж і носа не виткнула, а так і просиділа, поки кроки не стихли на стежині, їй ще потім не визиралася з декілька хвилин із тих хашів. Сиділа їй, мов той щур, чутливо дослухувалася до кожного поруху нічного ліску, але видавалося, наче вона одна їй полишилася у всім цім темнім світі – така вже тиша пронизлива запанувалася довкола, що навіть і вітер не шарудівся листовинням.

За декілька хвилин Солоха все ж таки наважилася звестись на рівні ноги.

Тіло затеклося їй уперто відмовлялося розгинатись, і вона вже було закректалася від старання, як стара баба Оляна, мати свекра, та вчасно отямилася їй затисла собі рота долонею, завмерши їй дослухаючись тої тиші, що обгортала її довкола, та ніяк не заспокоювала, а навпаки – оселяла до серця страх і тривогу, їй робилося так лячно... Та мала ж рухатися – згадка про сильні кулаки чоловіка гоновила-таки вперед. І Солоха, вибравшись на стежину, обережно посунула до села свого, розмірковуючи вцікавлено об тім, хто ж то воно швендяє поночі та страшить люд Божий. Хоча коли вже бути правдивою, то який там з неї люд Божий – до церкви навідується геть рідко, постів не тримає, молитов не вичитує, грішить і до сповіді не поспішається...

Кроків за п'ять до напруженого слуху Солохи знову долинулося шарудіння – десь там попереду, куди мала вона йти. І, зачувши його, бідолашна молодиця ледь знову не впалася рачки, але все ж стрималася, придивилася – добре, що місяць, тепер повністю визирнувши з-за хмар, гарно освітлював місцину. Їй Солоха роздивилася певне, що ж не майоріє попереду жодна постать людини, а шарудить же то... Дотямивши того, хто ж саме міг шарудітися в хашах, Солоха злякалася так, що ледь не знепритомніла, не впалася на стежину ту кляту... Їй коли б таке вже трапилося, ото б посмакував сіроманець сала її, наїденого в досить ситім шлюбі з Миколою Раденком.

Геть непослушливі, замерзлі пальці сотворили хресне знамення.

– Господи, спаси та сохрани!

Занімілі вуста шепотіли незвичні слова молитви, а босі, брудні ноги норовливо тупотілися на місці, робили то один непевний, куценький крок, потім інший... Шарудіння долинали тепер ближче, і геть перестрашений Солосі вже видавалося, що з диких порічок попереду на неї хижо дивиться той, хто несе з собою смерть, – вовк.

Але йшла вперед.

Зробила ще декілька кроків і побачила біля стежини, наче білілося щось при сріблястім світлі місяця на темному оксамиті землі...

Чомусь спиною пройшовся мороз, умить заробилося муторно.

Солоха нерухомо застиглася, чутливо дослухаючись до того шарудіння клятого, їй здригнулася, сіпнулася назад, коли з тих порічок з'явився винуватець клятого та лячного такого в цю нічну годину шарудіння – невеличка рудава лисиця, гострий писок котрої чутливо донюхувався до того, що білілося ото там у траві, попереду Солохи.

Відчувши, як відпускає страх, Солоха перевела подих.

- А щоби ж тобі та короста писка вхопила! - Щиро вилаявшись, вона нахилилася, навпомацки надибала край стежини каменюку, яку й пожбурила в бік лисиці... Не влучила, звичайно ж, - руда тьвкнула наче перестрашено й в одну мить кинулася в ті порічки, з котрих і з'явилася була.

Солоха шпурнула слідкома ще якусь гілляку.

- Пішла геть, проклята.

Далі рухалася вже більш певно, бо слух обігрівало шарудіння лисиці в порічках, котра віддалялася геть. Тільки те біле, що все ще лежало на стежині... воно непокоїло, викликало муторний страх, і Солоха знову зупинилася, дослухалася до тиші ліску, в котрому тепер лише далеким відлунням долиналися шарудіння втікаючої лисиці. Чула від пліткуватих сусідок, що новий гарнізон солдатів зупинився під Градизьком - і то були такі вже вояки, що нехай Господь милує нас грішних. Грубі, постійно геть упиті, вони такий жах наводили на містечко, що із заходом сонця ніхто навіть вулицями не швендявся. Краї їхні з приходом тих солдатів заробилися геть уже небезпечними, а її оце нелегка понесла в таку годину позбуватися дитяти від москалівського ж солдата.

- Та бодай би ти був вкис, клятий кацапе!

Плкнувши собі під ноги й призабувши якоесь страх свій, Солоха досить моторно рушила далі, та змогла зробити лише декілька куценьких кроків - сріблясте й бездушливе світло місяця десь високо в небесах висвітлювало те біле, що лежало попереду біля стежини, яка велася до села...

Солоха відчула себе так, мов то хто вготив її під дихало, й зупинилася так різко, що ледь не впалася... Її карі очі її перестрашено та зневірливо вдивлялися в...

В тіло молоді темноволосої дівчини.

Одягнена лиш в одну білу сорочку, котра ото так і білілася відверто в темній гушавині трави, дівчина якоесь делікатно й мов несміливо примостилася на краю стежини, і темне волосся її, розплетене з кіс, чорними зміями було пущене на груди, на білу тканину сорочки, котра ще й маками червоними була вишита... Дивуючись, чого б ото дівка поснула посеред нічного лісу, Солоха нахилилася, аби роздивитися нерозумну, гукнула голосно:

- Гей, дівчино, підіймайся!

Руку простягнула, торкнувшись пальцями тих маків червоних, що пишно так розквітлися на сорочці білій дівчини, й здригнулася Солоха, відчувши вологу від тих маків, і, нахилившись ближче, взріла вона в місячнім світлі, що очі дівчини відкриті й дивляться вони невидючим, застиглим поглядом у темне небо, на котрому так ото світився місяць майже у повні. Їй до свідомості Солохи почало доходити врешті, що є неживою та дівчина, котра лежить при дорозі... Її маки на сорочці її білій... то й не маки зовсім... то ж... Солоха, закам'янівши, якусь мить просто не дихала, а потім збагнула, що пальці її, котрими торкалася вона маків... вони ж були вологими. Підняла повільно руку, поглянула на пальці свої, забарвлені в червоне, відчула запах крові, котрий чувся завжди, коли на дворіщі свекра кололи свиню... Ще з якусь мить Солоха Раденчиха стояла нерухомо,

дотямлюючи побачене, а потім, мов прокинувшись від важкого сну та марення, закричала. Закричала голосно, муторно та пронизливо, й понеслася до села ліском темним, геть уже не звертаючи уваги на шурхіт нічного лісу. Й з криком тим вбіглася до села, схарапудивши собак по господарях та не одну хату пробудивши від сну міцного та солодкого.

За годину мертвої дівчину віднесли до села.

То була Харитина Довженківна – єдина донька матері-удовиці, панської молочниці Горпини Довженчихи.

Жорстоко, по-звірячому зарізана юнка.

Перша жертва невідомого вбивці.

1.

Крики та плачі Уляни Ярина зачула, ще коли тільки підходила до воріт батьківського дворища. Жалібний зойк молодшої сестри гострими лезами, кинджалами вп'явся у свідомість, проникся до серця, спричиняючи біль, і вона кинула зв'язку дров, котрих назбирала в ліску біля Пивихи, не розгледівши й куди, та гайнула мерщій до хати, перечепившись та ледь не впавши, коли трапився під ноги песик... А Уляна все плакалася, й голос гнівливий матері линує з хати, мов ті громи, що траплялися в негоду, примушуючи молоде, вродливе личко Ярини хмуритися від страху за сестру, та непокоєння все ж за неї...

Велика хата родини Раденків стоялася на дворищі, всадженому похиленими, старкуватими вже вербами, котрі наче в обіймах ховали та пестили велику ту хату-мазанку під стріхою з очерету та з чорним уже димарем, а трішки вбік, за клунею та напіввсохлою яблунею, виднілася зовсім невелика та нова хата – то батько відбудував для старшого брата Ярини Миколи з дружиною його Солохою. Хатина та була наче кістка поперек горла молодшого сина Раденка Василя, котрий мав уже четверо діток, а хати, окремої від батьківської, й не отримав. Але ж для того, аби відділити Миколу з Солохою, у Терентія Раденка була поважлива обставина – невістка Солоха та господиня Раденкова, гнівлива, неспокійна та гомінка Маруся, геть не давали спокою родині, влаштовуючи сварки поміж собою чи не кожної Божої днини. А як сварилися вони затято... Соромно й людям промовити. Й пір'я, й курява, та й глечики з рогачами хатою сновигали під час тих сварок, мов очманілі, й син Василя від тих сварок та сутичок зростався трішки заїкуватим. І зрештою терпець Терентію увірвався – відбудував для старшого сина з невісткою бездітних, потім уже вдосита наслухавшись нарікань Василя, та на всі нарікання сина відповідаючи рівно та спокійно:

– Не журися, синку, буде й тобі колись хатинка. Та тепер же маємо ми спокій – а то багато чого вартує.

Та стосовно спокою Раденко вже злукавив, не інакше. Сам тихий, мирний норовом та навіть лагідний чоловік п'ятдесяти років, з дещо втомленим, обвітраним лицем, котре зорали надто ранні зморшки, мав він геть неспокійну дружину. Досить вродлива та темноока й рум'яна лицем Марія Климівна мала немирний норов, хоча чоловіка за молодих літ і кохала,

й заради очей його гарних зелених від волі, подарованої батьком-козаком, відмовилася, добровільно пішла в кріпачки, повинчавшись із Раденком. За майже тридцять років подружнього життя обродилася діточками, котрих Господь їм поблагословив вісім душ, і якось розгубила велике кохання своє, й усе частіш хатою, котру Раденко збудував великою на щасливе, довге життя, луналися гнівливі зойки та крики господині. За що лишень не дорікали нещасному Терентію – й за втрату волі, й за любов до нього, котра перетворила її – вільну козачку – на безталанну кріпачку, й дітей її заробила належними не волі, а графу Смотрицькому, котрий є владним над життям їхнім та смертю. Терентій, сильно кохаючи Марусю свою, усе більш відмовчувався в той час, коли траплялися в дружини напади гніву та невдоволення, й при хаті завжди панувалася відносна злагода.

Й продовжувалося то до того часу, поки не з'явилася при господі Раденків жвава, моторна й гостра на язика Солоха – Микола одружився рано, коли ледь минулося йому вісімнадцять літ, і привів до батьківської хати дуже вродливу дівку з сусіднього села, про матір котрої базікали, що надто вже ласою була вона до чоловічого товариства й дітей мужу геть усіх байстрят надбала. Й сама Солоха була дівкою що вродою вдалою в матір непутящу, а що до любощів ласою. Маруся Раденчиха як провідалася про те, так і зненавиділа невістку майбутню, й Миколу відмовляла слізно від шлюбу того, та син її улюблений старший таки затявся – надто вже кріпко вчепила його краса темноокої спокусливої дівки. Удовольнився лише після того, як переконався, що дівкою чесною взяв Солоху, та мати його ніяк не заспокоювалася.

Гризлися вони з Солохою від першого дня по весіл्लю, й чого лишень не вироблювали ті баби оглашенні – й за чуби водилися, глечиками жбурлялися, а то й рогачами товклися. А після того, як Микола з Солохою відселилися, в хаті хоча й заробилося тихіше, та не набагацько ж – Маруся вже геть зіпсувалася характером, усе тепер гримала на молодшу невістку, котру привів до хати Василь. А Василина та Гарбузенківна, напівсирота з їхнього ж села, котра ще від народження втратила матір і зазнавала все життя своє кривди від недоброзичливої мачухи, – вона була геть відмінною від гонорової та язикатої Солохи. Й коли нагрімаєш на неї, то вона тобі в коси під очіпком вчіпляється не стане, й за рогача не вхопиться, й глечиком не пожбуриться. Ні, звична до образ мачухи напівсирота тільки здригнеться, пополотніє личком миловидним своїм й оченята опустить блакитні, змовчить і вся застигнеться. А Марусі й нецікаво зробилося гризтися з молодшою невісткою, але гримати все одно гримала, гризла бідолашну, допоки Василь не втручався та не захищав дружину від неспокійного язика матері.

Останнім же часом потерпалася від матері Уляна.

Серед вісьмох дітей Раденків малося в родині лише три доньки – старша й народжена після Василя Ярина, четверта Уляна й найменша дитина в родині – трирічна Марійка. Марійка ще геть дитям була, а ось старші сестри відрізнялися, мов і нерідні. Ярина вродилася характером більш у матір, ніколи, від колиски самої, не скорялася повно перед нею, а ось зовні більш вдалася в батька – з великими зеленими очима та темним волоссям, заплетеним у дві товсті косиці. Уляна ж схожою була більш на матір, тільки норову геть не материнського. Тиха, лагідна та неспілива, вона була дуже прив'язаною до старшої сестри, й Ярині першій, в кінці зими, коли прибігла додому від хрещеної, зізналась у тім, що неподалік хати зустріла гарного солдата.

Марусі в хаті не було – пішла до сусідки, бабуса дрімала, а Ярина поралася біля печі, лаштуючи обід, коли з вулиці, рум'яна личком з морозу, до хати впурхнула Уляна, та така вона видавалася збуджена і незвична, неуважна й замислена, що й дверей у сіни не причинила, щедро напускаючи холоду до світлиці, й тільки слабко, дивно якось посміхнулася, коли Ярина зауважила їй на те, підійшла повільно до печі, подивилася з хвилину, як Ярина кришила цибулю на засмажку, а тоді промовила й боязко, й збуджено одночасно:

– Ой сестричко, я такого красеня щойно зустріла.

Ярина дещо спохмурніла.

– Якого ще красеня...

Уляна помовчала, а тоді швидко заговорила:

– Солдата чи гусара, не знаю, як уже вони там звуться. Та не те головне... Головне інше... Чи ж повіриш ти мені, сестричко... йду я собі вулицею від хрещеної, а воно так слизько, й біля дворища діда Коваля так раптом послизнулася, що й заверещала від страху, й гадала вже, що геть упадуся... коли ж підхопили мене руки сильні й говір москалівський пролунався над вухом самісіньким:

– Астарожно, красавіца!

Я так і здригнулася, мало що втямивши собі з того, бо дуже збентежив мене дотик той недозволенний чоловічий... обернулася швидко, а слова так і застиглися в мені непромовленими... бо прямо перед собою зустріла я погляд очей, що кольором своїм були наче те небо яснее та чистее, й дивилися вони на мене й весело, й пильно, й якось уже так... Чи ж повіриш, сестро, що я в очі ті тільки поглянула, так наче й перевернувся для мене весь світ, зробилося і хороше, і незнайомо, що жарами лице обпекло. Поглянула потім – а на нім же хворма москалівська та солдатська...

Ярина швидко перехрестилася.

– Улянко, сестро, бережи тебе Господь від тих москалівських солдатів!

Ясне, омріяне личко Уляни дещо спохмурнілося.

– Так, начулися ми про покриток, але ж... цей пан Солодов, як він себе назвав, видався мені за досить щиру людину...

Ярина важко зітхнула.

– Всі вони спочатку видаються надзвичайно щирими, а потім кидають дівчат наших, зоставляють їх покритками...

Уляна перемінилася лицем.

– Я певна, що пан Солодов не такий.

Як уже не вмовляла Ярина сестру, та ніщо не допомогло й Уляна таки кинулася в палке вогнище свого першого кохання з усією бурхливістю молодих літ, і ніякі умовляння сестри не могли вже подіятися на дівчину, та ще той москаль Солодов виявився на продиво наполегливим – з настанням

тепла та весни почав вештатися до села з Градизька чи ж не кожної Божої днини, визирав Уляну в ліску за селом, й вона летілася до нього, забувши геть про все на світі, й навіть на лайку матері вже геть уваги не звертала. Й коли селом заворушилися плітки об тім, що молодша Раденківна впалася в любові з москалем, і мати почала не тільки лаяти, а вже й бити, – й тоді Уляна не поступилася, не відмовилася від почуття свого, виявивши схожості з матір'ю набагато більше, ніж гадалося, й завжди така тиха, сумирна та покірлива, вона з несподіваною впертістю та твердістю відстоювала свої стосунки з москалем Солодовим і на отруйні слова матері об тім, що полишиться врешті покриткою, відповідалася впевнено та навіть ще якось погордливо:

– А не дочекаєтеся, мамо... Альоша забере мене до Москви, де в нього мається квартира з гарними меблями... і я панею справжньою буду великим містом гулятися, а не буду вам більш наймичкою.

Раденчиха плювалася собі під ноги.

– Тьху, теж паня мені вишукалася... Та покине тебе твій Альоша, ось побачиш, що покине, а я ж байстряти твого не візьму. Й коли забрюхатієш, то краще одразу ж простуй за Пивиху до Дніпра, а з пузом додому не повертайся.

Уляна пополотніла.

– Мамо...

Маруся тільки відштовхнула від себе тоді доньку й пішла геть – на жаль, Раденчиха ласкавою та ніжною для дітей своїх не була, в житті ніколи не приголубила нікого з тих вісьмох, котрими так щедро поблагословив її Господь, – і навіть у той час, коли вигодовувала молоком своїм, і тоді не бавила пестощами.

Й усе трапилося так, як і проказала Раденчиха.

Солодов літом пішов із Градизька – пішов він також і з життя Уляни, наостанок проказавши, що не кохає більш дівчини. А вона й не повірилася йому, чомусь не повірилася й хоч як не страждала, а все запевняла Ярину, що неправду ж Альоша сказав і повернеться він ще неодмінно. А Ярина слухалася й тільки зітхала. Потім почала Уляна непритомніти час від часу, зранку нудилася, й темні очі Марусі загорілися недобрим вогнищем.

– Таки забрюхатіла...

Уляна пополотніла, вхопилася за свій ще плаский живіт.

– Мамо...

Раденчиха продовжувала пропикати доньку тим недобрим поглядом.

– Я вже казала, що не візьму до хати твого байстряти.

Темні очі Уляни наповнилися слізьми.

– Мамо...

– Мовчи, покритко клята! Й де ж ти вродилася на мою голівоньку такою оце повією... То Солоха може з солдатами вештатися, та з неї ж і дива немає, у такої матері, як та Тараниха, чи могло вродитися щось інше... Та й Солоха хитра лисиця – своїх походеньок на людські очі не виставляє, а ти...

Уляна тихо заплакала.

– Мамо, Альоша повернеться, й ми підемо від вас, повінчаємося, й дитя народиться в законнім шлюбі...

Раденчиха нахмурилася.

– Та чи збожеволіла ти чи що?

А Уляна, мов і не чувши слів матері, усе свого править про повернення Альоші, викликаючи у Ярини все більше страху того, що коли б сестра й справді була не пошкодилася розумом. А мати лютує й усе труїть Уляну, аби йшла до Стежихи, поки ще не вийшов час, й позбулася сорому, поки ще не пізно. Та Уляна з непритаманною їй упертістю затялася й дитя від коханого москаля свого зібралася полишити будь-що, й ніякі крики та погрози матері на неї не діяли, й хата їхня знову аж гуділася, мов той стривожений вулик від крику та лементу господині.

Й ось зараз нова сварка, тільки серце Ярини цього разу зачуло щось недобре.

Вбігла в хату й застиглася вражено на порозі світлиці – мати, наче геть збожеволіла, тицяла рогачем Уляну, котра лежала на долівці біля печі й плакалася, затуляючи своє ще пласке черево руками від материнської руки з важким рогачем, що коршуном тицявся в її тільце...

– Брешеш, вража дочко, я все одно позбавлюся твого байстрюка!

– Мамо...

Рука з рогачем знову піднялася, аби вдарити худеньке, беззахисне дівоче тіло, що зіщулилося на соломі долівки, й Ярина у ту ж саму мить кинулася стрімко до геть оскаженілої матері.

– Мамо!

Раденчиха кинула на старшу доньку злий погляд.

– Не втручайся, Ярино.

– Та чи ж вам розум геть відібрало! – вигукнула Ярина й схопилася за того рогача, та куди там – досить огрядна Раденчиха легко відштовхнула більш тендітну доньку, й наступної миті плече Ярини впік ярий біль – мати, геть не жалкуючи, вперішила її рогачем так сильно, що дівчина застогнала від болю.

– А не смій матері на заваді поставатися, – просичала Раденчиха й знову налетіла на меншу доньку, мов хто її зурочив чи поглянув оком недобрим.

Але Ярина знову кинулася до матері.

– Мамо, досить уже вам!

І знову її вперішили по руці тим рогачем клятим.

– Геть!

Невідомо, чого б ще вчинила та оскаженіла Раденчиха, коли б до хати не увійшов Василь та не вихопив у матері рогача триклятого. Ярина відразу ж кинулася до Уляни, котра тільки слабо стогнала, завмерши на долівці й обхопивши себе худими руками, що дрібно-дрібно й якось жалібно дрижали... Схлипнувши, мов те дитя мале, Уляна притулилася до Ярини й завмерла так, тихенько постогнувши від болю, й бліді, закусані до крові уста шепотілися ледь чути:

– Дитя, Яринко... Я не хочу втрачати дитя Альоші, Яринко...

Важко, як невимовно важко заробилося жити в хаті Раденків після того побиття. Раденчиха чи не кожного дня починала лементувати й за рогача була б залюбки вхопилася знову, та остерігалася чоловіка, котрий чи не вперше за весь час їхнього подружнього життя погрожувався побити дружину, коли не облишить та труїти доньку.

А загалом життя котилося собі неквапливо. Ходили на панщину, поралися біля худобини та на городі, прокидалися вдосвіта й покладалися спати тоді, вже як геть затемніє за вікном. Микола, щоправда, турбувався за дружину – після того випадку, як втрапила Солоха на зарізану невідомо й ким Харитину Довженківну, так наче й розумом вона була пошкодилася, й Микола як не намагався, так і не зміг добути від дружини оповідки об тім, що загубила вона в ліску, якого дідька вешталася поночі до Пивихи. Тільки почне він ото розпитувати в неї, так і заходиться Солоха стогнати, хапатися за голову й розхитуватися з боку в бік, щось лопотіти про маки, котрі розквітлися на білій сорочці, а вона ж торкнулася їх та вмочила пальці в кров.

Микола не втримувався, плював собі під ноги.

– Тьху, здурілася баба!

А Солоха лиш оком на нього косувалася й знову лопотіла все про оті маки червоні. Селом же почали ширятися птахами полохливими чутки про вбивцю невідомого, що вишукався біля Пивихи. Багато хто погрішував саме на солдатів – ото як новий гарнізон зупинився під Градизьком, так і зарізав хтось нещасну Харитину.

За три ж дні знову залуналися селом крики несамовиті.

Ярина саме на панщину ранком з Уляною збиралася, й хоча Уляна виглядала слабкою та блідю, а все ж мала йти, бо вже Морозенко, панський наглядач, носився селом, мов та сила нечиста на коні своїм, зганяючи всіх. Жінки та дівчата мовчки виходили з дворів – чоловіки вже були в полі. Й ось у ту хвилину в ранковому прохолодному тумані залунали раптом несамовиті крики, котрі перекричали й роздратовані вигуки завжди злуватого Морозенка. Ярина здригнулася й завмерла біля воріт, зачувши крик той – їй згадалася ніч та, коли пробудила всю хату Солоха. Крізь сон міцний у свідомість натомленої Ярини увірвалися крики ті, що луналися все ближче й ближче, допоки не залунали геть поряд, і Ярина знехотя виринула зі сну, розплющила очі й з лежанки, котру поділювала разом із Уляною, побачила, як батько засвічує каганця й мати, щось сердито бурмочучи собі під носа,

з неприбраним темним волоссям вовком позиркує на Солоху, котра внеслася до хати, геть не вгаваючи, з лицем, білішим від святкової сорочки її, та страшними темними очима, котрі були виражені так, що Ярина відразу ж подумала про те, чи не збожеволіла було невістка.

Батько вхопив Солоху за плечі, легенько зворушив.

– Солохо, голубонько... що таке?..

Солоха захлинулася власним криком, тицьнула в бік дверей.

– Там... там...

Раденко погладив її.

– Що ж там, моя дитино?

– Дівчина лежить... і маки на сорочці... То я гадала, що маки, а руки в кров вмочила. Ось... – Яюсь жалібно схлипнувши, Солоха простягнула вперед руки свої повновиді, й Ярина при світлі каганця досить непевнім побачила, що пальці Солохи й справді були вмоченими в щось червоне, схоже на кров.

Батько нахмурився.

– Дитинко...

– Вона там лежить, на стежині в ліску... – яюсь безбарвно промовила Солоха й, обхопивши себе руками, почала розгойдуватися з боку в бік.

Так віднайшли Харитину Довженківну.

Й зараз хтось кричав так само, як кричала ото вночі Солоха.

Морозенко, зупинивши коня свого неподалік від Раденків, нахмурився й підозріло зіщулювався, дивлячись у напрямку тому, звідки долинався крик, і видавалося, що село ціле завмерлося, дослухаючись до крику того, й тільки собаки наполохано брехалися по дворищах...

Голосила стара Мотря Титариха.

Неслася, мов та дівка молодая, з боку ліска й голосила, наче божевільна.

Морозенко вилаявся й знехотя спішився.

– Якого дідька волаєш, дурна бабо?

Його могутні та сильні руки, не при звичаєні геть до роботи й такі, що нічого важкішого від нагая зроду не тримали, – вони в одну мить ухопили Титариху, й баба так і захлинулася криком власним, змовкла так різко й залупала водянистими сірими очима, перестрашено вирачившись на Морозенка.

– Так там же... там... – пробурмотіла Титариха, розмахуючи руками й вказуючи на лісок зовсім уже так, як то робила Солоха.

Морозенко поморщився.

- Й що там?

- Дівчина.

- Яка ще в дідька дівчина?

Титариха гикнула, залупала, а потім знову заголосила:

- Так мертва ж... Ой лишенько ж, ой горе ж гірке та полином напоене... Наталка ж Кудрівна, ясне сонечко... Лежить, пане мій, у ліску так, наче подрімати приляглася, чисто що той янгол. А я ж кізочку йшла припнути й як погляну, що вона ото спить, так і пішла до неї пробудити дитя нерозумне... А ближче підійшла - мамо й пам'ять ваша свята! Вбита дівка, чисто вбита, як і Довженківна-небіжчиця, й сорочка вся в крові... Ой лишенько, ой людоньки... горе, горе селу нашому, прокляття страшне!

Вихопившись із рук враженого Морозенка, Титариха понеслася далі вулицею, витукуючи несамовито:

- Людоньки, прокляття на наше село!

Морозенко нахмурився й мовчки стояв деякий час біля коня свого, незрозумілим поглядом вдивляючись у лісок, берези та ясені котрого було видко від дворища Раденків. Ярина теж не рухалася з місця, надто вражена словами Титарихи.

Господи, помилуй. Що ж воно таке діється в селі?

Вилаявшись, Морозенко промовив невдоволено:

- Друга смерть за три дні... Й перед самим весіллям нашого пана.

Ярина швидко поглянула в той бік, де за селом, посеред гарного парку, височівся панський будинок. Так, зовсім уже скоро пан їхній - граф Ростислав Смотрицький - мав одружитися.

Одружитися з полькою за походженням.

Ярина, така ж допитлива й вцікавлена, як й інші дівчата на селі, разом з подругами декілька днів тому ходила до парку панського, аби ж, заховавшись посеред дерев, піддивитися на панну ту, наречену пана свого, котра всього лиш за декілька днів мала заробитися його дружиною, а відтак - і панею для них. Фрося Стороженківна, старша сестра котрої була дворовою дівкою, упевнено промовлялася, що панна та поляцька полюбляє виходити прогулятися під вечір до озерця, котрим плавалися повагом такі любі графу білі лебеді. Й не помилилася Фрося. Панна таки з'явилася біля озерця, та й не одна, а в супроводженні високого священника, котрий був католицького віросповідання, й Фрося казала, що кличеться він панотцем Якобом і є особистим духовником панни. А разом з ним до маєтку графа Смотрицького прибулося ще декілька мовчазних ченців у довгих чорних зодяганнях з каптурами, підперезані простими мотузками. Усе та ж надто обізнана Фрося з важливим лицем переповідала, що панна є надто побожлива, тільки що віри ляхівської.

А ще паня їхня майбутня надзвичайно вродливою була.

Ярина якесь дивне й незрозуміле для себе передчуття мала в ту мить, як на стежині, що велася до озерця того з великими білими птахами, зринула струнка постать полячки, одягнена в сукню шовкову й багату блакитного кольору. Панна була хоча й стрункою, але досить-таки високою зростом, а що гарною дуже – то вже безперечно. Навіть з відстані Ярина могла роздивитися вродливе округле лице та ще волосся, що золотаво сяялося на сонці, й чарівність пані майбутньої своєї. Ось тільки ж, слухаючи, як поряд захоплено зітхають дівчата, сама Ярина не могла зрозуміти того, чому вигляд панни цієї викликав у неї не захоплення, а радше... страх. Неясні передчуття закопошилися побіля серця, вартувало було тільки взріти те волосся золотаве та личко вродливе... щось замелькотілося у свідомості, й не відразу дотямила вона, що панна-полячка свариться зі священником своїм, щось голосно промовляючи незнайомою мовою й розмахуючи тонкими білими ручками, уквітчаними перстнями.

Зрештою щось роздратовано просичавши, майбутня паня Смотрицька пішла геть від озерця, й той католик її полишився стояти один, схиливши голову до води й заховавшись тим від допитливих дівочих оченят.

Галя Галушківна пирхнула в руку.

– Ну й паня буде в нас гоноровита!

Ярина промовчала. Передчуття недоброго, що повіялося від полячки-красуні, усе ще продовжувало непокоїти її серце.

Передчувала вона, що закуштує лиха від графині.

* * *

Граф Ростислав Смотрицький одружувався.

У маєток графа, що знаходився неподалік містечка Градизьк, під горою Пивихою, поряд згорілого монастиря, ще за два дні до вінчання почали прибувати поважні гості панського походження, й зазвичай досить тихий, мов поринутий до сну, будинок наповнювався голосами, вигуками та сміхом, оживаючи разом із господарем.

Сам Ростислав Маркович був досить привабливим чоловіком, сорока років, високий на зріст, мав вузьке, довгасте лице, не полишене певної вроди, з дещо різкими рисами та поглядом пронизливим темно-карих, майже чорних і гарних очей. До каштанового кольору його волосся дещо зарано додалося сріблястого павутиння сивини, але сивина та й пасувала графу, додаючи йому таки чарівливості. Хоча представниці жіноцтва й без тої сивини знаходили Смотрицького надзвичайно привабливим – одинак у свої сорок років, граф та господар трьох маєтків, що мав у власності декілька тисяч душ кріпацького люду. Було від чого затріпотітися жіночому серцю й навіть удовиць, а не лиш юних панянок – граф мав вік, котрий дозволяв йому брати за дружину як діву, так і овдовілу, але ще досить-таки принадну молодицю.

Але вже впродовж декількох років він уперто уникав жіноцтва.

Різного балакали про те небажання графа одружуватися, та мало хто пам'ятав, що він ще в досить молодих літах утратив наречену, котру кохав безмежно й палко. Княжну Софію Микитівну Назарову йому висватали родичі з Москви. Й у першу зустріч молодий спадкоємець графа Марка Платоновича

закохався в сірооку красуню з такою силою, що вже на другий день з'явився освідчуватися й просити ручки чарівної княжни у її батечка. Після Другої Пречистої їх заручили, а весілля мали вже справляти навесні, після Великодня. Ростислава в той час було просто неможливо заманити назад до маєтку під Пивихою, з Москви й не виїздив, жив у тітки й з самого ранку все линув до княжого палацу, аби бачитися з незрівнянною Сонечкою. Кохав сильно так, що й надихатися нею не міг, і тим жажливішим видається випадок, що обірвав молоде життя так гаряче коханої княжни.

Софія загинула від руки самого Ростислава.

Жахлива й геть безглузда смерть.

На Покрову святкували іменини княгині Назарової. Матінка Софії Варвара Семенівна – лицем ще надзвичайно молода красуня, вроду котрої повною мірою впадала й донька, святкувала сорок років свого життя. Гуляння ті були надзвичайно гучними та пишними й розтягнулися не на один день, а на третій день влаштували лови на звіра. Ростислав у той час був особливо щасливий – напередодні Соня після танцю з ним, коли відійшли вони перепочинати до вікна, червоніючи й ніяковіючи торкнулася рукава його святкового фрака дещо непевною ручкою, затуляючи в тісну білу рукавичку.

– Ростиславе Марковичу...

Смотрицький обернув до неї погляд сяючих темних очей – був чудовий вечір досить теплого та сонячного жовтня, й Варвара Семенівна давала вже другий бал на честь своїх іменин, на котрому були присутні й батьки Ростислава.

– Так, мое щастя.

Княжна дещо ніяково посміхнулася.

– Весь цей час... я стільки разів чула від вас зізнання в коханні, в почутті вашім, а сама ж мовчала. Не подумайте, що я вчиняла так від відсутності в мене почуття взаємного. Просто... просто мені якось ніяково казати про це... зрозумійте мене...

Ростислав схилив голову, поцілував тонкі пальчики, що задрижали ледь помітно, тільки торкнувся він їх рукою.

– Я розумію.

– Дякую.

– Люба моя...

– Але я хочу, аби ви таки знали... Я люблю вас, Ростиславе.

Смотрицький відчув себе так, мов то був до раю потрапив.

– Щастя мое, серце мое... Кохана...

Й вони танцювали знову, й Ростислав відчував себе щасливим настільки, що просто боявся не витримати того.

А потім ті кляті лови.

Геть сп'янілий від щастя, він полював разом із князем Назаровим і гоновив дикого кабана... В гущавині лісу, загнавши звіра, вони з князем відволіклися, заточили розмову, зі сміхом пожалкувавши об тім, що звір таки драменув з лабетів смерті... Аж раптом кущі попереду заворушилися, й князь закричав не своїм голосом:

– Стріляй, синку, стріляй у нього!

Й Ростислав вистрелив – і не один раз.

І роками потім бажав, аби всохлася була йому та рука, що стріляла.

За кущами почувся тонкий зойк, а потім стогін – і перестрашені мисливці кинулися туди...

Крик Ростислава жахливою луною полинув лісом.

Закотивши очі й болісно застогнавши, вистрелена ним Соня впалася з коня в його вбивчі руки, й кров з рани її торкнулася рук Ростислава, пропікаючи, наче вогнем. Він упався разом із нею на землю, обережно притуливши до себе струнке ніжне тіло, котре ще вчора так легко кружлялося з ним у танку. Сльози його, збігаючись лицем, крапали на бліде личко коханої, й волення страшене тнулося з грудей його, але він таки стримував себе. Й Соня – мов благословенням останнім та прокляттям усього його подальшого життя – раптом відкрила оченята свої вгасаючі, поглянула ніжно й сумно, прошепотіла:

– Люблю... люблю вас...

І змовкла. Навіки вже змовкла.

І Ростислав заволав-таки – страшно завив диким звіром на весь ліс, перестрашивши не одну душу живу, й кричав, допоки не відтягнули його від нерухомого тіла Соні.

Життя молодого Смотрицького з того дня перетворилося на пекло.

Мов у тім тумані перебуваючи, поховав він Соню й навіть не здригнувся, коли геть убита горем княгиня Назарова, напівбожевільна від втрати доньки, зі страшними очима, прокляла його за смерть єдиної дитини.

Поглянув так, що навіть і княгиня здригнулася, й промовив з гіркотою, котра так жорстоко краяла його серце:

– Візьміть ножа та вбийте мене вже, мамо.

Княгиня змішалася:

– Я... я...

Заплакала гірко й притулила до себе мов і неживого Ростислава. А він же після похорону того не раз намагався вкоротити собі життя, та мати таки пильно стерегла його. Потім же взагалі зачинили його в одному з монастирів Києва.

За рік з лишком він повернувся додому.

Святі чернечі молитви та материнські сльози відтрутили Ростислава від того богопротивного намірення вкоротити собі віку, та до звичного життя він уже не повернувся. Зачинився в маетку й слухати не бажав об тім, щоб пов'язати себе шлюбом, і як уже не вмовляла його мати, а він від свого не відступився.

Поглянув на неї твердо й уперто.

– Я, мамо, ніколи не одружуся.

Надія Іванівна було заплакала.

– Синку, наш рід має продовжуватися...

Ростислав хитнув головою на молодшу сестру:

– Анастасія його продовжить.

Все – більше тої розмови ні граф, ні графиня не торкалися.

Подальші майже двадцять років життя для молодого спадкоємця графа Марка Смотрицького проминулися, наче один безрадісний день. Він проживав кожен днину, яка була геть схожою на попередню, зовсім не радіючи тому життю своєму. Поховав матір, котра була так побивалася за ним, потім батька, котрий ще пожив після дружини. Анастасія, що мала стати спадкоємицею всього статку Смотрицьких, два роки тому побралася з геть непідходящою людиною – була б живою графиня, то ніколи б не допустила того шлюбу, та Надія Іванівна померла, а Марк Платонович, хворіючи, мало вже чим переймався. Скинув усі справи на Ростислава, котрому геть байдуже було й до життя, й до майбутнього їхнього роду. Й коли Анастасія, вся така сяюча, сповістила брата, що познайомилася у приятельки в Кременчуці з надзвичайно цікавим паничем, то він спитався лише:

– Кохаеш його?

Анастасія схвильовано зітхнула:

– Кохаю.

– Тоді я не стануся на заваді твого щастя.

– Ростіку, любий, дякую!

Треба сказати, що панночка Анастасія Марківна Смотрицька мала вже тридцять два роки віку та славу посеред сусідів панського товариства не іншу, як старої діви. Зовнішність та панночка впадала зовсім не страшну, хоча й особливою вродою не вирізнялася. Так – миловидне, викохане й випечене створіння, котре з дівочтва мріяло об великім коханні, та кохання те вперто оминало її балуване серденько. Мріяла до вінця постатися з тим, кого полюбить так, щоб аж серце завмиралося в грудях від одного лиш погляду на того, кого назве мужем своїм. Та на жаль... Навіть у столиці на балах, де мов риби у воді водилося вельможних паничів, не могла відшукати вона того, хто б схвилював її та заволодів її серцем. А роки ж миналися, то так і дісталася слави старої діви, та надто вже з того не переймалася, покинула якось надії дочекатися жаданого кохання й тихо жила поряд батька та брата, час від часу наїздила до

Кременчука, де мала багато приятельок. Але майже весь час просиджувала в маєтці, ледь не помирала від нудьги й гоновила її тим, що приохотилася до смаколиків, гладшаючи від ліні та чомусь звертаючи все більше уваги на молодих кріпаків та стайничих.

Потім узагалі втнула повне дивацтво.

Покохала одруженого стайничого Миколу Раденка.

Що було найшлося на неї, Анастасія Марківна й сама того не розуміла, а тільки ж як поглянула якомсь, прогулюючись, у зелені очі кріпака, так наче й розум утратила. Наказала йому закладати бричку відкриту, а сама стояла поряд і спостерігала, як запрягає Микола коляску, й дивувалася з того, як вона раніше не помічала краси його, як не бачила в нім мужчину настільки ясно й як побачила оце раптом, мов прозрівши. Невідомо вже було, що ж то за запаморочення найшлося на панну Смотрицьку, тільки через зелені очі Миколи вона й геть розуму полишилася. Почала виїздити на прогулянки чи не кожної днини й усе наказувала, аби возив її один лиш Микола. Спочатку змовчувала, не наважувалася з ним заговорити, гадала чомусь, що Микола першим почне заводити розмови, але ж ні, він переважно відмовчувався, згорбившись на своїм місці візничі, й видавався Анастасії таким уже образливо байдужим до неї, що вона почала злувати на нього за ту байдужість його. Й те злування, як не дивно, додало їй таки сміливості, й вона кинула якомсь у ту згорблену спину:

– А скажи мені, Миколо, чи кохаєш ти дружину свою?

Згорблена спина попереду здригнулася, мов то Анастасія була вперішила її нагаєм, і після довгої мовчанки Микола озвався глухим і невиразним голосом:

– Та кохаю.

Анастасія поморщилася, але допит свій продовжила:

– А дуже кохаєш?

Спина кріпака випрямилася, й він навіть напівобернувся до Анастасії, позиркнувши тим оком зеленим, котре так схвилювало її. Вона повільно посміхнулася йому, враз якомсь розгубивши своє ніяковіння перед ним, пригадавши, що він є лиш належним їй кріпаком і вона має над ним повну владу. Владу навіть змусити, наказати себе покохати.

Погляд Миколи був похмурим.

– Нащо вам, панно, таке відати?

Анастасія продовжувала всміхатися.

– А мені цікаво.

Вона вже провідала від дівок дворових об тім, що дружину Микола мав надзвичайно вродливу з лиця, котра, щоправда, не гребувала тим, аби зраджувати аж надто ревнивого Миколу, за що й була ним бита нещадно та частенько. Анастасія навіть не полінувалася сходити до села й поглянути на ту Солоху. Так, суперниця була вродливою, але панна Смотрицька й себе вважала досить привабливою.

Мала намір поборотися за серце Миколи.

Зрештою, коли не віднайшла вона собі коханого серед паничів, то хто ж заборонить їй пошукати його серед простого люду. Чи ж не таким чоловіком, як ті кляті паничі, був оцей красень Микола. Однаково Господь усіх сотворив, однакових дітей жінки народжували – що в панських палатах, що в хатах кріпацьких.

Микола відвернув від неї лице.

– Коли вже цікаво... То так, дуже я кохаю дружину.

Слова ці його спричинили Анастасії біль, і вона раптом наказала йому злим та напруженим голосом:

– Зупини!

Микола озирнувся розгублено.

– Так поле ж...

Позиркнула роздратовано.

– Роби, що тобі наказано.

Раденко зітхнув, стеновав плечима й зупинив коляску за ліском посеред поля й застигнувся нерухомо на місці своїм.

Анастасія з хвилину мовчала, утупивши погляд у його напружену спину, потім наказала невдоволено:

– Допоможи мені зійти.

Він опустився на землю, послухливо застигнувся перед коляскою й простягнув до Анастасії руки, аби допомогти їй зійти... А в панну Смотрицьку в ту мить мов то сила яка заселилася, й хоч зроду такого не робила, а опинившись у сильних руках Раденка, не пізнаючи самої себе, притулилася до нього, прилинула так близько та міцно, що відчула, як сильно стукається його серце в грудях широких під сірою сорочкою з грубої тканини. Й близькість ця чоловіка так хвилювала, так п'янила жіночу сутність її й була такою незвичною, незнайомою...

Раденко напружився, закам'янів поряд.

– Панночко...

Анастасія ж осміліла настільки, що торкнулася його сорочки.

– Миколо... – прошепотіла, видихнувши ледь чутно, й затріпотіла вся, коли сильні пальці кріпака торкнулися її білих панських пальчиків, поглянула в ті очі його гарні зелені, з надією зазорила в них і нахмурила високе, гладке чоло, коли Микола, затиснувши її пальці, не притулив руки її до себе ще міцніше, а навпаки ж – відірвав їх від себе... й позиркнув похмуро... вовком позиркнув, кинувши невдоволено:

– Я ж казав панночці, що кохаю дружину...

Анастасія роздратовано гмикнула.

– А чи ж вона тебе кохає?

Раденко сіпнувся, мов від удару.

– Панночко...

Але Анастасія не стала більш слухати його – різко та невдоволено обернулася й пішла геть полем.

Від того дня між нею та Миколою Раденком встановилися досить напружені та незрозумілі відносини. Декілька днів після того випадку в полі Анастасія відверто злувала на кріпака, не бажала виїздити з ним на прогулянки, але з часом якось уже відійшлася, й Микола знов із напругою чекав на те, що втне панночка чогось подібного до того, що виробляла того дня на полі, й виїздив разом із нею напружений до неможливості, й зітхав полегшено, коли панночка наказувала звертати назад до дворища панського. Вона поки що мовчала, тільки пронизувала чоловіка таким поглядом, що він уже був і сам собі не радий, і волів би обміняти цю сумнівну привілею возити панночку на прогулянки на будь-яку іншу, навіть найважкішу працю на дворіщі панському, але ж панночка наказувала, аби возив її лиш він.

Й невідомо, чим би воно все закінчилося, чи шокувала б стара дівиця Анастасія Марківна Смотрицька поважне панство тим, що примусила б свого одруженого кріпака до геть нерівного шлюбу, та трапилося їй помандрувати на гостину до подруги до Кременчука, де доля вже готувала для неї ту заповітну зустріч із тим, кого покохала відразу ж, лише зазирнувши до блакитних очей панича й ураз якось охолонувши до зелених очей того колючого Миколи Раденка.

Панич Олексій Васильович Власович походив з родини обіднілих дворян, був третім сином дрібного поміщика Василя Власовича з-під Крюкова й спадку мав геть невеликий хутірець та з десяток душ кріпаків. Проте за відсутності вдалого спадку мав надзвичайно вродливу зовнішність і саме завдяки привабливому ото своєму личку й мав намірення досить пристойно влаштуватися в житті. Геть був зніжений та випещений матінкою, котра сина свого останнього любила безмежно й пестила, як тільки могла. До двадцяти п'яти років Власович проживав досить безтурботливим життям, мандруючи між великим батьківським будинком та власним хутірцем, де на нього завжди чекали теплі обійми закоханої в нього кріпачки Степаниди. Й гарне те, безтурботливе життя закінчилося для нього в той день, коли батько погоновив його до Кременчука шукати вигідної нареченої, порадивши приділяти особливу увагу донькам купецьким.

Олексій лиш покривив своє вродливе лице.

– Тату, це ви сказали... Чи ж гоже мені – дворянського походження чоловіку, пов'язувати себе шлюбом з якоюсь купчихою?

Пан Власович поглянув жорстко.

– Нічого, не помреш від того... Але гроші завжди будеш мати пристойні.

Слова про великі статки таки подіяли, й уже за два тижні знайшлася й купчиха – простувата й повновида Ганна Микитівна Хашенко, за котрою

батько давав двісті тисяч посагу й досить прибуткову справу з торгівлі хутром. Ганна з першого ж погляду закохалася в блакитнооку красу високого та ставного Власовича й уже за місяць погордливо назвалася нареченою панича. Справа наближалася впевнено до весілля, коли на шляху вибагливого поціновувача жіночої вроди Власовича трапилася паня-генеральша на ім'я Марина Демидівна Паутовська, що була молодша від генерала свого на добрих тридцять років і краси виняткової. Тридцяти з лишком віку, з першого ж погляду вразила вона молодого Власовича, й пристрасть між ними спалахнула швидко й потужно. Й через деякий час містом лиш тільки лінивий не пліткував про палкий роман між генеральшею та дещо молодшим від неї паном Власовичем. Почали кепкувати з щасливої молодшої купчихи, що перебувала у повному незнанні, та гадали жартома, скільки ж то воно часу минеться до тої днини заповітної, коли Ганна Микитівна дізнається-таки про зраду свого коханого панича.

Дізналася вона дуже швидко.

В один лиш день Власович утратив і наречену, й незрівнянну свою коханку. Невідомо вже, хто саме відкрив поросячі наче, заплилі жирами оченята карі майбутньої пані Власович на нахабну й зухвалу зраду її любого нареченого, та вона влаштувала просто жакливу сварку на одному з прийомів – горлала на всю бальну залу, що генеральша крадовить у неї кохання, а потім узагалі полізлася дещо прорідити чудові рудаві коси чарівної пані Паутовської...

Закінчилося все тим, що купець Хашенко відмовив Власовичу в шлюбі зі своєю ображеною донькою, а генерал Паутовський забрав геть із Кременчука свою чарівну дружину. Олексій Власович полишився самотнім та покинутим, але досить-таки швидко втішився в гарячих обіймах однієї вдовиці. Й знову шукав собі заможної нареченої, незважаючи на те, що трапилося.

Й саме в той час йому на око й потрапилася панна Анастасія Марківна Смотрицька, що гостювала у приятельки.

Хтось нашепотів йому про спадок панни, про брата, котрий не хотів одружуватися, повідав про знатне походження спадкоємиці, котра була донькою заможного графа, а не котрогось там купця, й Власович, увімкнувши всю свою чарівність, настільки зчарував Анастасію, що вона відразу ж закохалася. Хоча, можливо, це й було те саме кохання, котрого вона чекала всі ці роки, бо ж чи перший Власович зчаровував спадкоємицю Смотрицьких – та ніяк ні, бо й до нього траплялося красенів, котрі ласими були до чужих статків. І як вони були не намагалися зчарувати панночку Анастасію, та полишали її прикро байдужою.

А у Власовича вона закохалася відразу ж і назавжди.

Й за декілька місяців заробилася щасливою панею Власович.

За наполяганням Анастасії оселилося подружжя молоде у маєтку Смотрицьких – будинок графа був розкішним, і до стін його панночка звиклася від самого свого народження й дуже любила. Власович не мав нічого проти – великий палац Смотрицьких, побудований з білого мармуру, йому сподобався з першого ж погляду, до того ж гріла сокровенна думка про те, що одного дня він сам заробиться господарем цього розкішного дива.

А потім Ростислав утнув геть неможливу річ...

Привіз зі Львова наречену-польку.

Власовича ледь був серцевий напад не прихопив, коли завжди похмурий, наче й не живець, брат дружини повернувся з тої подорожі триклятої. Й спершу ледь не за незнайомця порахував графа, коли увійшов той до будинку. Мало впізнаваний, зі щасливим сяючим лицем, тримав він під ручку справжню красуню з золотавим волоссям і на здивований погляд сестри посміхнувся так незвично для себе й гордовито промовив:

– Настасю, Олексію... Pozнайомтеся з моєю нареченою – панночкою Владиславою Любомирівною Пашинською...

Блакитні очі нареченої графа досить байдужливо поглянули на Анастасію, а потім зупинилися на лиці Олексія Власовича, і він побачив у них суміш перемоги та насмішки й відчув дивне до майбутньої графині Смотрицької – щось між суто чоловічим захопленням її безперечною красою та ненависть до неї як до крадійки його майбутнього великого графського спадку.

А панна Пашинська, мов була зрозуміла ті його думки, посміхнулася.

Прибула вона до маєтку Смотрицьких «Пивогорського» не сама. З нею разом приїхала тітка, котра виховала її після ранньої смерті батьків, також кузен з кузиною та ще зграя католицьких ченців на чолі з панотцем Якобом – високим та ставним чоловіком середнього віку, котрого всі надзвичайно поважали. Темна сутана з каптуром приховувала темноволосу його голову, але суворе, з пронизливим поглядом темних очей лице того ченця Власовичу не сподобалося відразу ж. Та вся родина панни Пашинської, включно з Ростиславом Смотрицьким, ледь не благоговіла перед величним тим і похмурым отцем Якобом.

Стара Климиха, що поралася на кухні, тільки взріла була тих ченців католицьких, так і пророкувала зловісно:

– Все, тепер будуть нас обертати у віру ляхівську.

Хтось цикнув на неї невдоволено:

– Не каркали б ви, бабо, та не будили лиха, поки воно тихе.

Климиха позиркнула поважно.

– Правду я кажу, й ви ще пригадаєте мої слова... Закуштуємо ми лишенька з новою панею, ой закуштуємо.

Панна ж Пашинська геть не зважала на сторожки й сповнені недовіри погляди своїх майбутніх кріпаків і ставилася до них надзвичайно зневажливо, у перший же день свого прибуття до маєтку вдаривши боляче палицею одну з дівок-покоївок лиш за те, що та не так розпакувала її сукню.

– Незграбо, геть із очей моїх!

Ледь не відразу по приїзді своїм граф наказав готуватися до весілля, котре обіцялося бути надзвичайно пишним.

Маєток Смотрицьких «Пивогорське» готувався отримати нову господиню, поява котрої була такою несподіваною. Але челядь графа незлюбила її відразу ж, і той удар палицею досить добродушливої Дуняші Тесленківни – він був лише

першим з тих ударів, котрими майбутня паня графиня ще почастує, й не раз, своїх кріпаків. Багато гулялося балачок про вроду її надзвичайну й волосся розкішне, котре сяялося золотавим на сонці, та дівчата-покоївки дружньо визнавали, що краса та була холодною й бездушливою, і вчилися, бідолашні, потрапивши на очі панни, навіть і не дихати, аби ж не накликати на себе невдоволення Владислави Любомирівни. Й щурами шурхали по кутках чутки, котрі розносили все ті ж дівки-покоївки, що панна та поляцька не інакше як відьмою є й пана їхнього причаклювала до себе. Бо скільки ж років він заповзято уникав жіночого товариства, запрягнувшись ніколи не одружуватися після смерті своєї нареченої княжни, котру так уже кохав за молодих літ, і твердо тримався свого слова ніколи не пов'язувати себе шлюбом. А зустрів цю поляцьку дівку – й ураз забувся про всі свої обітниці та запрягання.

А Владислава Пашинська на всі ті невдоволення та чутки челяді відповідалася звичною панською байдужливістю та пихою. Що було для неї невдоволення якихось там злиденних кріпаків безправних, коли чекала на неї така удача, мало так поталанити в житті – заробитися графинею. Заможною графинею.

П'ята дитина в родині збіднілого польського шляхтича, Владислава від самого народження свого не зазнала особливого щастя. Пан Любомир Пашинський мав уже дуже поважний вік, коли дружина його – пані Казимира, дещо молодша літами, у п'ятдесят літ народила свою останню дитину – доньку Владиславу. Пологи виявилися для вже не надто молоді пані заважкими, й вона розумом наче пошкодилася після народження Владислави, хоча казали, що то в пані Казимири прокинулося родинне божевілля – бо ж і матір, і бабу пані мала таких, котрі не надто товаришувалися з розумом.

Владислава була в родині Пашинських геть небажаною дитиною.

Пан Любомир узагалі не вирізнявся чадолюбством, а з роками, коли хвороби почали дошкулятися його не надто вже міцному тілу, й узагалі заробився людиною із геть зіпсованим норовом. Новонароджена донька не викликала в нього ніяких ніжних почуттів, і він лише зітхнув би полегшено, коли б вона була померла від якоїсь з дитячих хворобин, та ж не помирала, а зростала на диво міцним дитям, незважаючи навіть на те, що мати рідна, усе більш божеволіючи, узагалі відмовлялася визнавати дівчинку за свою доньку. Й Владиславі виповнилося лише два роки, коли Казимира покінчила життя самогубством, геть збожеволівши й спаливши себе разом зі служницею.

Через рік помер і пан Любомир.

Владислава полишилася повною сиротою. Мала трьох старших братів і сестру, котра за віком могла стати для неї матір'ю, та ніхто з Пашинських-старших не виявив бажання взяти в свою родину осиротілу дитину, й особливу нелюбов до неї виявила чомусь саме сестра. Жінка, котра могла б замінити померлу матір, найудаліша й найщасливіша з дітей Любомира Пашинського – пані Мариля, графиня Гармаш-Войтовська, була для маленької Владислави чужою, геть чужою. Досить вдало влаштована як для доньки збіднілого шляхтича, вона отримала від життя все. Дружина заможного графа, котрий просто обожнював гарненьку дружину, вона проживала щасливе й безтурботливе життя, купаючись у розкошах й наче забувши про свій збіднілий рід. Коли помер пан Пашинський, вона приїхала ховати батька в чорній сукні, розшитій такою кількістю коштовного каміння, наче то на великосвітський прийом прибулася, й поводитися велично та пихато, ледь не вороже споглядаючи на чарівне маленьке створіння з блискучим золотавим

волоссячком. І коли Януш Пашинський, старший з братів Владислави, котрий і мав успадкувати від батька досить скромний його маєток, заговорив про те, що непогано було б Марилі забрати сироту до Варшави, до дочок своїх, котрі були майже однолітками дівчинки, графиня Гармаш-Войтовська поглянула на нього надзвичайно холодно й зцідила крізь міцно затиснуті уста:

– Мені ця дівка не потрібна.

Не потрібною дівчинка виявилася й братам з родинами й зрештою опинилася у матеріної сестри, помандрувавши до Львова, де вдова тітка Магда мала скромний будинок і такий же скромний статок, полишений чоловіком з міщан. Зростала панна Владислава, ніколи особливо не розкошуючи, й ледь не кожної днини в домі тітки до обіду подавали бігос, котрий сама Владислава ненавиділа з дитинства. Досить бідненько одягнена, не викохана ласкою та батьківською любов'ю сердечною, зросталася вона такою собі бур'янинкою, котру дражнив старший кузен і відверто не полюбляла кузина, однакового з нею віку. Катажина зненавиділа кузину-сироту за золотаві її коси, й з роками тепла в серці молодой панночки аж ніяк не додалося. Владислава зростала на диво гарною паняночкою, вродою своєю перевершивши навіть старшу сестру, й це враховуючи те, що графиня Гармаш-Войтовська славилася чи не найвродливішою жінкою Польщі, й досить напружені стосунки двох кузин заробилися ще більш напруженими, й усе частіш будинком можна було почути, як лунаються сварки двох дівчат, котрі ніколи не були близькими.

Владиславі минулося сімнадцять, коли при будинку вдовиці Войнич з'явився панотець Якоб Стронга.

Тітка Магда не відкривала таємниці свого знайомства з тим похмурим, суворим ченцем, і як уже Катажина та сама Владислава не приставалися до неї з розпитуваннями, усе ж уперто відмовчувалася. Взагалі мовчазна то була й дещо дивна жінка – молодша сестра покійної пані Казимири, і Владиславі особливо не до вподоби була звичка тітки ледь не годинами просиджувати нерухомо на одному місці, вирячившись перед собою застиглими й мов неживими очима. А одного дня тітка просто привела до невеличкого свого будинку того панотця, а з ним купку мовчазних ченців, котрі належали невідомо й до якого ордену.

Катажина перша виказала невдоволення:

– Мамо, навіщо ви привели до нашого дому цих волоцюг?

Пані Магда спалахнула гнівливим поглядом.

– Цить, нечестивко! Грішно так промовляти про служителів Бога.

Катажина поморщилася.

– Вони ж схожі більш на харцизів з великого шляху, аніж на служителів Бога. Чи ж ви, мамо, буває не всліпли?

– Ні, я маю очі. Й хочу запевнити тебе, дитино моя, що в цих людях для нас є порятунок... Порятунок від бідності.

Катажина, вислухавши матір, упевнилася в тім, що та вже геть пошкодилася розумом. А ось Владислава, випадково визирнувши з кімнати однієї ночі,

зрозуміла справжню причину того, чому тітка прихистила в себе панотця Якоба.

Побачене змусило її застигнути вражено.

Тітка й чернець... були коханцями.

Не маючи віри власним очам, дивилася вона на те, як на порозі найбільшої кімнати в будинку, котру тітка колись поділяла з покійним паном Войничем, панотець Якоб цілує та обіймає її вдову тітку й та воркоче та сміється так, як ніколи того не робила на пам'яті Владислави, й білі та повновиді руки її пестять густе й темне волосся ченця.

Вражена, Владислава причинила двері своєї кімнати.

Але не сказала нікому про побачене жодного слова.

Боялася, справедливо боялася того, що тітка розгнівається на неї й просто вижене геть. А вона ж не мала куди йти. Але відчувала, що ченцю незрозумілим чином відомо було про викриття нею гріховного його зв'язку з тіткою, та він усе ж мовчав, тільки спостерігав за нею уважно темними та пильними очима своїми й іноді дивився так, що Владиславі робилося від погляду його геть не по собі.

За рік вони всією родиною помандрували до Варшави.

На похорон графа Гармаш-Войтовського.

Й Владислава ледь була не померла від заздрощів.

Заздрощів, котрі відчула до рідної сестри.

Ніколи за життя свого досить нетривалого, котре й миналося переважно в стінах скромного будинку тітки, ще не потрапляла Владислава до такого розкішного приміщення, яким виявився палац графа Гармаш-Войтовського. Тільки ступилася була на поріг того палацу, так і відчула, як пронизує серце щось гостре й могутнє й заповнює його темне почуття, несподівана ненависть до стрункої жінки, котра велично й гордовито сходилася до них широкими східцями з білого, з темним прожиллям мармуру, зодягнена в розкішну оксамитову сукню, вся вквітчана коштовностями. Й у Владислави аж подих перехопило, коли жінка та зупинилася перед бідними своїми родичами. Погляд блакитних, дуже схожих до очей Владислави очиць зупинився на ній, сковзнувшись байдужливо по тітці Магді, Катажині та Маркосу. Біляве волосся її сестри-графині було приховане чорною мереживною мантильєю, але Владислава бачила, що кольором воно подібне до її власного. Бачила вона також і те, що має надзвичайну схожість з сестрою, але... Врода самої Владислави була юною і такою ще свіжою, а врода її сестри вже, на жаль, почала в'янути, поступаючись невблаганному впливу часу. Схоже, графиня Марія то також помітила, й погляд її холодних очей заробився просто крижаним, вони ледь помітно зіщулилися, й графиня, замість того аби обійняти молодшу сестру, простягнула тій свою випечену, тонку ручку, внизану перснями, мов то не сестра рідна стоялася перед нею, а лише проста служниця.

- Бачу, ти зросла, Владиславо.

Дівчина проігнорувала ту образливо виставлену до неї руку й поглянула поглядом не менш холодним, ніж сестрин.

– Час не стоїться на місці, сестро.

Графиня поморщилася й відразу ж відвела погляд, мов то було для неї заробилося нестерпно неприємно дивитися на рідну сестру, й вона поглянула на тітку Магду надзвичайно невдоволено.

– Вам необов'язково було приїздити.

Магда Войнич всміхнулася дещо непевно.

– Я гадала, що дівчаткам цікаво буде побачити Варшаву...

– То зайве, – різкувато обірвала її графиня. – Та коли ви вже приїхали, я накажу приготувати для вас кімнати.

Й, мов намагаючись геть уже образити, наказала оселити їх у кімнатах на першому поверсі, поряд кухні.

Пихата, клята багатійка.

Владислава поверталася з Варшави до Львова, маючи у серці своїм два сильні, нестерпні почуття. То були глибока й всепоглинаюча ненависть до тої старіючої й гонорової графині, котра була їй рідна й, маючи надзвичайно великі статки, відмовилася забрати собі осиротілу сестру, відмовилася поділитися з нею своїм розкішним життям й зрікла тим на жалюгідне існування в похмурому будинку геть збідінілої тітки... Іншим почуттям було не менш полум'яне, не менш глибоке бажання й собі доскочити того, що мала зараз її бундючна сестра.

Вона бажала стати графинею.

Заможною графинею.

Скромний будинок тітки після палацу сестри видався ледь не похмурим склепінням, й Владислава декілька днів перебувала у такому кепському настрої, була такою злою, що навіть і тітка Магда остерігалася до неї підступитися, тільки дивилася мовчки на те, як Владислава сидить нерухомо, занурившись у свої думки. А думала вона після повернення з Варшави лиш об однім – де знайти собі такого ж графа, як покійний Гармаш-Войтовський, як потрапити до того світу, до котрого була належною її така щаслива сестра.

На третій день після повернення з Варшави до невеликої вітальної кімнати, в котрій нерухомо сиділа похмура Владислава, увійшов панотець Якоб. І Владислава, котра була занурена глибоко у власні думки, відразу ж напружилася, забачивши на порозі високу постать ченця. Невідомо чому, але він викликав у ній невірний страх, і зрілося в ньому щось небезпечне, а особливо ж в очах, тих темних та пронизливих, котрі дивилися на неї зараз так, мов то відомі йому були повністю й думки її, й потаємні порухи серця, та глибинна ненависть і заздрість до сестри, що отруювали її серце. Він підійшов близько, настільки близько, що його темна сутана торкнулася крісла, в котрому сиділа Владислава, й вона, діючи наче супроти власної волі, закинула голову, аби бачити його...

...Й невідривно дивитися в його очі.

Завжди похмурого лиця панотця Якоба торкнулася така незвична для нього, непритаманна йому усмішка.

– Все ще бажаєш заробитися графинею?

Владислава відчула, як гучно застукалося її серце.

– Так, – відповілася тихо.

Темні очі вдивилися в неї більш пильно.

– Й на все згодна заради цього?

Блакитні очі зустрілися поглядом з темними очима.

– Так.

Панотець Якоб знову посміхнувся й простягнув до Владислави сильну свою, в грубих мозолях долоню.

2.

– Сьогодні я стану графинею Смотрицькою!

Посміхнувшись власному відображенню у великому дзеркалі, що стоялося біля ліжка в її покоях, Владислава торкнулася тонкими пальчиками діамантової тіари, що була подарована нареченим і притримувала білу мереживну мантилю. Вона милувалася собою, відверто й захоплено милувалася власною вродою, знову й знову вдивляючись у дзеркало, котре відображало просто неймовірну красуню, одягнену в білу сукню з важкого дамаського шовку, котра була щедро поцяткована дрібними коштовними камінчиками, й діамантів тих було настільки багато, що й Марія, певне б, здивувалася подібній розкоші. Але вона, Владислава, розкоші цієї заслуговувала. За всі роки життя в бідності, того жалюгідного існування в бідному домі тітки, вона заслуговувала нарешті того, аби жити так, як її пихата сестра, й це був день її перемоги над тією гордовитою графинею. Вона навіть надіслала Марилі запрошення на весілля, котре та погордливо відхилила, але Владислава свого все ж доскочила. Вона сповістила ненависну сестру об тім, що повинчається з графом, і то мало таки ж вразити Марію.

Тепер вона є рівня своїй пихатій сестрі.

Байдужлива поверхня дзеркала відбила те, як за спиною її нечутно відчинилися двері й до покоїв увійшов панотець Якоб. Владислава мовчки спостерігала за тим, як його похмура та висока постать наближається, він підходить зовсім близько й зупиняється за спиною її, й вона навіть крізь шовк власної весільної сукні та грубу тканину його сутани відчувала жар його тіла. Перед очима промайнула згадка про два тіла на вузькому ліжку, сплетені в пристрасних обіймах, і вона здригнулася.

Якоб посміхнувся їй у дзеркалі.

- Ти ж справді нічого не забула...

Владислава затріпотіла, коли його гарячі руки торкнулися її оголених сукнею плечей, впікаючи, наче вогнем.

- Справді.

Одним стрімким та швидким порухом Яків обернув Владиславу до себе обличчям, обпалив незрозумілим полум'яним поглядом її, нахиливши темноволосу голову, вп'явся в ніжні, повновиді вуста пристрасним поцілунком. Владислава заплющила блакитні очі й потонула в потужній, темній пристрасті цього чоловіка, котрий мав над нею абсолютну владу, ніжними пальчиками торкнулася грубої тканини його сутани й відчула, як слабшає...

Яків відхилився, поглянув похмуро.

- Сьогодні я віддам тебе іншому.

Владислава похитала головою.

- Не кажи так.

Чернець засміявся й знову хотів було поцілувати її, але за зачиненими ним дверима почулися голоси, й гарячі руки, що тримали Владиславу в обіймах, відсторонилися, він відійшов, і, коли до покоїв, образливо навіть не постукавшись, увійшла сестра графа з покоївками, Яків уже читав над Владиславою молитву, й вона, смиренно опустивши голову, слухала його, й нахилена голова її приховувала вогонь пристрасті, що вирував в блакитних очах її, й рум'янець збудження, котрий почервонив переважно бліде панське личко. Заради того, аби заробитися графинею, вона на вернула у православне віросповідання з іменням Варвари, але виключно для того, аби її вінчання зі Смотрицьким мало силу. Віру ж для себе вона збереже католицьку.

Сестра Ростислава позирнула засудливо.

- Ви забулися, що тепер є православною.

Владислава гордовито випрямилася.

- Ні, я не забулася. Але панотець Яків декілька років є моїм духовним наставником і його молитва для мене дуже важлива.

Пані Власович ледь не вороже поглянула на високу постать панотця Якова, котрий стояв, опустивши очі, й геть не нагадував того пристрасного коханця, котрий лиш декілька хвилин тому в цих же покоях хапав чужу наречену в палкі обійми, й лиш тільки байдужлива срібляста поверхня великого, ледь не на повний зріст люстра зберігала все те гріхове, що діялося між майбутньою дружиною графа Смотрицького та її духовником у чернечій сутані. Й Владислава сховала усмішку... Ця розкабаніла Анастасія ледь не луснула була від злості, коли брат сповістив її, що одружується, а чоловік її взагалі сполотнів так, що мало не зомлів. Гадали, що великі графські статки тепер уже належні виключно їм, але Владислава мала їх дещо розчарувати... Й ця недоброзичливість майбутньої родички... якою ж байдужою вона була для молодой нареченої, й вона з погордливим виглядом

пройшлася повз Анастасію до дверей, а потім також погордливо, високо піднявши округле підборіддя, крокувала повільно та велично під руку з графом до святково вбраної коляски, котра мала відвезти їх до Миколаївської церкви біля гори Пивихи, де мала вона повінчатися зі Смотрицьким і виповнити нарешті свою мрію.

Бачила, як дивилися на неї пани та панії з чисельного зібрання, запрошеного на весілля, бачила й сторожки, острашливі погляди кріпаків, що зібралися дорогою, котра велася від дворища графського до церкви Миколаївської. Й коли на панів вона ще кидала гордовиті погляди, зовсім як сестра її колись, узрівши бідну молодшу родичку, то на кріпаків тих й уваги щонайменшої не звернула, навіть не кинула жодного позирку, бо ким же були вони для неї – майже графині.

Вінчання за православним обрядом видалося Владиславі нецікавим та незрозумілим, і незатишно почувалася вона в стінах старої церкви, котра була їй чужою за вірою й викликала лиш страх та тремтіння у тілі, й зітхнула вона полегшено, коли нарешті вийшли з церкви, білі стіни якої ледь не тулилися до гори Пивихи, й перед очима постався сонячний та голий день над українським селом, і було видко вдалині стрічку сіру Дніпра. Гарно так було навкруги, але графиню молоду не так краєвиди зрадували, як знання п'янке того, що є вона тепер графинею Смотрицькою, господинею усіх цих красот, і заробиться вона тут панею, не гіршою від сестри своєї, на зазадрощі усім цим панам-сусідам, котрі роздивлялися її, мов ту рідкісну тваринку, а панії ще й оцінює вирячалися, певне що гадаючи та виважуючи, чи ж справді вона таки варта того, що заради неї граф Смотрицький відмовився від своєї давньої й непорушної обітниці ніколи не одружуватися.

По вінчанні граф улаштував розкішний прийом.

За задумом самої Владислави, святкування мало розтягнутися на три дні, й у перший день, відразу ж по поверненню з церкви, на наречених та гостей-панів чекали в садку біля озера щедро прикрашені наїдками та питвом столи, вбрані святковими, мереживом шитими скатертинами. Й чого лишень на столах тих не було... Й поросята та кабани печені та нашпиговані різноманітним начинням, й печеня з телятини та баранини, й риби декілька видів, що вареної та пареної, а що печеної та смаженої, й птиця щонайрізноманітніша, а вже десертів усяких та напеченого з тіста й злічити було неможливо. Й вино лилося, мов то ріками, й жалкувала чарівна молода графиня в ту мить, коли стояла поряд чоловіка свого графа, що не бачить її сестриця, в які розкоші вона потрапила, якою вельможною панею заробилася.

Стримано й досить прохолодно посміхаючись, величною й гордовитою приймала вона поздоровлення від чисельного панства незнайомого їй, лишень коли почало вечорітися, пішла до покоїв своїх, аби змінити весільну сукню на бальну – мав розпочатися бал, котрий за бажанням самої Владислави закінчиться ледь не під ранок, принаймні коли стомиться сама наречена. Й бальна сукня її не поступалася в розкішності весільній – синій оксамит у сяйві коштовного каміння робив її диво якою вже гарною, а блакитний колір очей на тлі того оксамиту видавався особливо глибоким та принадним. Надзвичайно вдоволена собою, вона вийшла з покоїв своїх і вже в коридорі натрапила на новоприданого родича – пана Власовича. Засоловілий погляд його досить гарних очей указував на те, що пан цей перебував уже добре напідпитку, й Владислава лише поморщилася, коли він із рішучим виглядом перегородив їй шлях, полискнувши очима.

– Прошу у вас хвилинку, люба родичко, – мовив наполегливо, дихнувши Владиславі в лице винним духом і підійшовши так недозволено близько, що Владислава була змушена відступитися назад й торкнутися спиною твердої поверхні стіни.

Позиркнула холодко, призро.

– Я поспішаюся до панів гостей.

Власович покривив лице.

– Можна подумати, що вони вам такі вже потрібні – ті нудні нікчеми, котрі лиш тим і займаються, що марнують життя на плітки. – Він зіщулився, нахилився до Владислави, ухопивши її міцно, навіть боляче за руки. – Я спостерігав за вами увесь цей час, люба родичко... Й почав з того дня, як прибули ви до нашого маєтку, аби зробитися графинею Смотрицькою й коханою дружиною для нещасного Ростислава. Він же геть закохався в вас, закохався настільки, що зрікся власної ж обітниці ніколи не одружуватися. Але ви його не кохаєте, геть не кохаєте. Єдине, що приваблює вас у ньому, – то є його положення та великі статки...

Владислава напружилася, дослухаючись до слів цього лінкуватого нікчеми й вражаючись тому, як же то зміг він настільки вірно зрозуміти її почуття. Й мовчала лиш якусь хвилину, а потім обурено й різко сіпнулася в його руках.

– Як смієтеся ви ображати мене подібними вигадками!

Власович вишкірився.

– Ви добре знаєте, що це зовсім не вигадки.

Владислава спалахнула очима.

– Вигадки!

– Геть ні. – Власович знову наблизив до неї своє лице й поглянув гостро й пронизливо. – Ви жадаєте легких грошей, чарівна пані графине, й гадаєте їх отримати. Але все не так просто, як ви собі міркуєте, і я вже звикся до думки, що спадок Смотрицьких буде належати лише мені одному. І я буду боротися, чуєте, люба родичко, я буду яро та безжалісно боротися за те, що має бути належним лише мені...

Владислава покривила вродливе личко своє.

– Геть упитий божевільний... Я поскаржуся на вас мужу...

Власович напружився.

– А ось цього робити зовсім не раджу.

– Я... – Владислава не договорила, тому що з боку східців зачулися дзвінкі дівочі голоси покоївок і Власович, хоч який не був упитий, але все ж швидко та стрімко відхилився від неї й з приязню, навіть ласкавою усмішкою запропонував їй лікоть.

– Прошу, люба Владиславо Любомирівно... дозвольте провести вас до бальної зали, притримати вас.

Воліла б учепитися нігтями в це нахабливо всміхнене лице, але стрималася, посміхнулася прохолодно.

– Дякую.

Продовжуючи всміхатися, Власович провів Владиславу до першого поверху, й хто бачив їх, то не міг і подумати, що між ними відбулася напружена та далека від приємності розмова. Й Владислава, котру всередині так і жерло зло на цього нахаблिवого панка, пішла шукати свого духовника, аби пожалітися, але ніяк не могла його відшукати, аж поки хтось не сказав, що бачили його в садку.

Молода графиня стрімко вийшла з будинку.

Вийшла назустріч своєму коханню.

Над маетком графа Смотрицького «Пивогорське» криваво-червоним полум'ям горівся захід сонця й невидимим вкривалом опускався теплий літній вечір, котрий пом'якшував спеку цього наближеного до півдня краю. Владислава невідільно замилювалася красою маетки в заході сонця – маетки, котрому вона була тепер господинею, й зупинилася на ганку, посміхнувшись.

Й саме в ту мить на дворище влетівся вершник на баскому коні.

Владислава поглянула вдивовано й затримала погляд свій на широкоплечій, могутній чоловічій постаті вершника того, що був одягнений у чорний оксамитовий сюртук. Чорний же капелюх приховував його волосся, а сонце, сідаючись, мов червоним золотом, вмивало його лице, й він стрімко наближався, й Владислава з тим наближенням його почала відчувати щось дивне... незрозуміле хвилювання торкнулося серця від погляду на незнайомця, котрий зупинив коня свого баского зовсім поряд ганку, й копита тварини ледь не торкнулися широкої спідниці її синьої сукні. В червонуватому світлі вечора побачила вона перед собою гарне чоловіче лице й погляд захоплений веселих синіх очей. Й щось здригнулося, завмерлося в серці її від того погляду, й вона навіть подих затамувала, вдивляючись пильно й пожадібно в лице незнайомця, котрий гарцював перед нею на коні своїм, і собі уважно вдивляючись у її молоде та свіже вродливе личко, котре чи від погляду того, чи від хвилювання незнаного геть зачервонілося, й відчула вона себе так, як ще ніколи в житті не відчувала... Дивилася й не могла надивитися на лице чоловіка округле з правильними рисами, прямим носом і вустами гарного, чіткого малюнку, та найбільш приваблювали графиню очі незнайомця – сині та глибокі, погляд котрих горівся та вигравав, мов те сонце. Й видавалося, що цілий світ, весь цей прийом на честь її власного весілля, усе це панське зібрання, геть не потрібне їй і таке ж гордовите, як і сестра її Марія, – все то мов зниклося кудись, зоставляючи лиш одного цього чоловіка, лиш погляд очей його синіх та пронизливих. Мов у сні примарливому, дивилася на те, як скидає він перед нею капелюха, й бачила, що волосся він має світле, майже золотаве, подібне до її власного, й це відкриття чомусь наповнило її відчуттям незнайомого щастя. Чомусь ця незначна з ним схожість наповнила радістю, витнула на уста усміх, котрий зробив її ще більш чарівною, й вона бачила в очах його захоплення вродю її, чарівністю, й це п'янило навіть сильніше від того вишуканого вина, котрого закуштувала вона на весіллі.

Незнайомець усміхнувся у відповідь.

– Панночко... мое шанування. Коли б відав я, що на цім весіллі будете присутні ви, я б не барився так у Полтаві, не одного коня б змінив, але примчав би ще вдень.

Владислава мило посміхнулася.

– Ви не надто багато втратили – зараз почнеться бал.

Синьоокий красень легко зіскочив з коня.

– Бал – то добре, але за умови, коли всі ваші танці, моя чарівна незнайомко, будуть належні мені.

Владислава радісно, сріблясто засміялася, з задоволенням, котре торкалося самого її серця, роздивляючись високу та мужню його постать, широку в плечах й вузьку в стегнах, і здригнулася, мов зненацька зі сну пробуджена, коли за спиною в неї, від входних дверей будинку, пролунався жіночий голос.

– Альошо, любий мій, ти повернувся?

Сині очі полишили увагою Владиславу, полинули поглядом її за спину, до тієї, котра озвалася мелодійним голосом, і Владислава відчула гостру й несподівану ненависть до тої незнайомки, котра кликала його любим своїм. Стрімко і роздратовано озирнулася й дещо розгублено закліпалася гарними блакитними очима, взрівши перед собою пані вже досить поважного віку, одягнену в розкішну шовкову сукню брунатного кольору, з медяно-золотавим волоссям, що було розділено на проділ й вкладено в мудру зачіску з двома товстими косами, й очі... Вражали особливо очі.

Сині й гарні очі, подібні до очей незнайомця.

– Мамо!

Пані велично зійшлася сходишками з ганку, простягнула руки вперед, майже відразу потонувши в обіймах незнайомця, й Владислава від полегшення навіть задихала нерівно.

Ця пані є його матір'ю.

Матір'ю!

Пані тим часом обернулася до неї з усмішкою.

– Бачу, Альошо, ти вже познайомився з графинею.

В синіх очах промайнула розгубленість, і вони поглянулися на Владиславу так, що вона вперше за цей день пожалкувала об тім, що є тепер графинею Смотрицькою.

Пані засміялася.

– Альошо, синку, в тебе такий здивований вигляд...

Він кинув на матір короткий погляд.

– Я... я просто порахував, що переді мною панночка...

– Так, я ж відписувала тобі, що наречена Смотрицького дуже є юна, майже ще дитя... – Обійнявши сина, пані поглянула на Владиславу, що ніяк не могла пригадати ймення цієї жінки, котра породила такого дивного сина. Ростислав знайомив їх, але ж вона відверто пропускала повз вуха ймення присутніх на весіллі гостей, надто переповнена радістю від того, що нарешті виповнила свою мрію. Та й мети не мала тісно товаришуватися з тими панами та паніями гордовитими, але ця паня була геть іншою справою тепер... – Вибачте вже нас, ваша світлість, але мій син іноді буває справжнім диваком, та запевняю вас, що він не хотів образити, порахувавши вас за вільну панночку. Дозвольте мені вас познайомити... – Вона знову поглянула на сина. – Альошо, мій любий, перед тобою пані Владислава Любомирівна, графиня Смотрицька, щаслива молода дружина нашого любого Ростислава Марковича... Графине, а це мій син – Олексій Павлович Забродін, що тільки повернувся з Полтави...

Владислава посміхнулася й відчула, як усміх той задрижав непевно на її повновидих устах, коли Забродін, випустивши з обіймів струнку постать матері, обернув до неї своє лице й зробив декілька кроків, аби взяти для поцілунку її тонку ручку.

Помітила, як затремтіли від його дотику пальці.

Сині очі поглянулися гостро, незрозуміло.

– Графине...

Висилувала з себе усмішку, котра в ту мить чомусь далася важко.

– Пане Забродін...

– Дозвольте висловити свою думку... Я вважаю, що Ростиславу Марковичу надзвичайно поталанило мати таку дружину, як ви...

Голос графа за спиною Владислави пролунав так близько, й вона вся напружилася, коли руки чоловіка владно обійняли її за стан тонкий і притулили до теплого тіла.

– Цілком з вами згоден, Олексію Павловичу.

Владислава помітила, який погляд Забродін кинув на ті руки, що обійняли її так владно, і ледь стрималася була, аби не відштовхнути мужа свого геть, а потім таки вивільнилася з його рук, зі сміхом кинулася до будинку, до бальної зали, почуваячись так уже дивно, як ще ніколи в житті. Й кожною клітиною своєю відчувала вона на собі погляд очей тих синіх і, навіть не озираючись, знала, що зайшов він до будинку слідкома за нею разом із Ростиславом та матір'ю своєю. Бажала зараз же, в ту ж саму мить пурхнути у його обійми й танцювати, танцювати лише з ним одним, кружлятися разом з ним до тих пір, поки втома не візьме вже над нею гору й не впадеться вона безсилою до рук його сильних – до тих рук, в єдині котрі бажала тепер линути. А мала ж спершу танцювати з чоловіком, видавати щастя що від танку того, що від близькості його, та очі воровкувато нишпорили залом бальною, шукали високу та ставну постать пана Олексія Забродіна, шукали погляд тих незрівнянних синіх очей.

Він запросив її на третій танець.

Йшла з ним крізь натовп гостей, мов то крізь туман густий поранковий осінній – геть нічого й нікого довкруг себе не вбачала, лишень його близькість володіла почуттями, й дотик його руки відчувала торканням наче самого вогню. А як танцювала вона з ним – пташиною легко пурхала в танку, й тільки погляд синіх очей один й існував для неї в цілім світі, й, коли скінчився той танок й Забродін повертав її до Ростислава, вона раптом дотямила того, що він не промовив до неї жодного слова, й зупинилася посеред зали, геть не звернувши уваги на зацікавлені погляди присутніх.

– Я образила вас чимось, пане Забродін?

Він повільно обернувся, слабо всміхнувся.

– Ні, що ви!

– Тоді чому... чому ви так образливо мовчали?

В синіх очах промайнув дивний вираз.

– Вибачте, але я не знаю, про що маю балакати із заміжніми графинями, – промовив він досить напружено, й Владислава від подиву та образи навіть не знайшлася, що йому відказати, дозволила відвести себе до Ростислава, а потім безпомічно й дещо розгублено спостерігала за тим, як Забродін іде геть, більш навіть не поглянувши на неї. Й уся вона – серцем та еством жіночим, так і рвонулася за ним, і певне, що таки подалася б слідкома, коли б рука Ростислава не тримала її руку. Він щось шепотів ніжно їй на маленьке рожеве вушко, але Владислава майже не чула слів чоловіка й напружено спостерігала за тим, як Забродін підійшов спочатку до матері, а за декілька хвилин уже запрошував на танець темноволося панночку в сукні рожевого кольору. Й погляду не звела з них, поки танцювали вони, геть забувши про все – про цю перемогу свою над бідністю та сестрою-графинею й про погрози того впитого Власовича...

Ростислав торкнувся рукою її лиця.

– Люба, що з тобою?

Здритнулася від його дотику, стримала себе, аби не відкинути з відразою ту руку, що торкнулася її лиця, й поглянула на нього неуважним, майже невидючим поглядом.

– А що зі мною? – запиталася байдужливо.

Граф пильно вдивлявся в її лице.

– Весь день ти видавалася такою веселою та радісною, а зараз наче сонце вгасло на твоєму милому личку, спохмурніло воно якось ураз. Скажи, тебе хтось образив?

Погляд Владислави відразу птахом норавливим полинувся до Забродіна, але вона повернула його назад, похитала головою.

– Ні, усе гаразд, і ніхто мене не образив... Я просто, певно що, втомилася й перехвилювалася.

- Моя бідненька! То, може, підемо до спочивальні?

В голосі графа почулося нетерпіння, очі його заблищалися... Владислава уявила собі шлюбну ніч й дотики цього чоловіка, його пристрась та поцілунки... Вродливе лице її перемінилося виразом.

Відійшла від нього.

- Ні, я просто посиджу й усе.

- Як забажаєш, серденько.

Вона слабо йому всміхнулася, а потім присіла в одне з крісел й знову відшукала поглядом високу постать Забродіна, котрий у ту мить уже не танцював з тою темноволосою панночкою, а лише мило з нею гомонівся, зупинившись біля огрядного пана та не менш огрядної панії. Обвіюючись віялом та торкнувшись його руки, панночка щось промовила, й він засміявся неголосно...

Владиславі від того сміху заболілося в грудях.

Вона не могла ніяк зрозуміти, що воно таке з нею відбувається, й відчувала тільки єдине бажання - кинутися до тих двох, що ото так мило перемовлялися між собою, й забрати його геть від тої дівки, захвати його так далеко та надійно, щоб лиш вона одна могла бачити його, лиш вона одна володіла його увагою й вона одна викликала усмішку на його гарних, чітко окреслених вустах, і лиш її слова змушували його сміятися...

- Може, досить уже, моя люба?

Владислава здригнулася, зачувши над собою знайомий голос, і тільки потім побачила перед собою грубу темну сутану панотця Якоба. Поморщилася, мовчки спостерігаючи за тим, як він підходить ближче до неї й опускається повільно в сусіднє крісло. Знала, передчувала вже, про що він буде провадити розмову, але продовжувала мовчати й не так відверто позиркувала на Забродіна, котрий розмовляв із геть уже упитим Власовичем.

Якоб нахилився до неї.

- Ти покинеш нарешті так відверто обдивлятися того пана, поки хто не помітив твоєї уваги й не почав пліткувати?

Владислава призро гмикнула.

- Я тепер не боюся пліток.

Якоб помовчав, роздивляючись її лице в яскравім полум'ї свічок, що освітлювали бальну залу будинку графа Смотрицького, й запитався так тихо, що вона могла й не розчути його за звучанням музик, але вона почула.

- Що це, Владиславо?

Тонкі білі пальці, складені на синьому осамиті, судомливо затисли розкішну тканину, й вона важко зітхнула.

- Я не знаю.

Темні очі ченця продовжували вп'яватися в неї поглядом.

– Ти закохалася, Владиславо?

Вона здригнулася так, мов була отримала від нього болісного поличника, й знову поглянула на пана Забродіна. Невже те, що сказав зараз Якоб... не вже в його словах щось таки є? Маючи двадцять років віку, вона ж нікого ще ніколи не кохала. У Львові в тітки її життя було досить усамітненим, і все через бідність ту кляту. Вона ж не мала навіть пристойної сукні, аби потрапити на очі шанованому панству, а закохуватись у злидня, аби потім усе подальше життя жалюгідно існувати, лиш виживати, не відаючи насолоди життя – того й сама ніяк не бажала. Тільки відвідуючи месу, вона ще могла зустріти більш-менш гідного уваги панича – тітка заради святої служби позичала їй одну зі своїх суконь, котра теж була досить простенькою, але все ж кращою за одягання самої Владислави... Й у костьолі був трапився їй на око один досить багато вбраний пан, котрий усе позиркував на неї з захопленням, і те захоплення... Воно надзвичайно сподобалося Владиславі, вона й собі почала придивлятися до пана того, й він наче їй сподобався, але якось так... мляво та нудно, й більш за все цікавило її в нім те, чи не є він часом графом. Й коли дізналася, що він лише звичайний купець, нехай і великої заможності, то й усе вподобання до нього зниклося в одну мить. А те, що відчувала вона до Якоба...

Владислава поглянула на ченця, чорні очі котрого продовжували пильно та наполегливо вдивлятися в її лице... Те, що їх пов'язувало, було надто темним, незрозумілим та грішним, аби могла вона в нім щось зрозуміти. Але вона не кохала цього чоловіка похмурого й тепер знала то напевне. Так, він викликав у ній пристрасть – глибоку тваринну пристрасть, над котрою вона була геть не владною, котра була набагато сильнішою від неї самої. Й чомусь зараз, після знайомства з паном Забродіним, сама згадка про все те гріховне, що пов'язувало їх із Якобом, викликала у Владислави напад нудоти, й вона дещо більш різко, ніж збиралася, кинула йому в лице:

– Вас це не має обходити!

Якоб потемнішав лицем.

– Помиляєшся... Не забувай про угоду між нами.

Владислава поморщила лице.

– Я пам'ятаю про угоду, й не потрібно мені весь час нагадувати! Можете не хвилюватися – ви отримаєте своє.

– Дуже сумнівно, коли ти й далі будеш так поводитися.

– Що ви маєте...

– Подивися на це вгодоване збіговисько панське. Гадаєш, що вони ще не помітили твоєї зацікавленості цим синьооким паном? І коли щось дійде до твого чоловіка...

Владислава холодно всміхнулася.

– Досить! Ви ж самі знаєте, що Смотрицький від мене вже нікуди не подінеться, й не потрібно більш цих розмов.

Велично, з гідністю справжньої графині Владислава звелася на ноги й пішла геть від похмурого ченця, спиною відчуючи на собі його важкий погляд. Наштовхнулася на тітку, котра обдарувала її засудливим спогляданням, і ледь не кинулася до свого дорогоцінного ченця. Металася Владислава душею невпокоеною по залі бальній, лиш удаючи, що слухається привітань гостей, і все косувалася на Забродіна, все очікувала, що запросить він її на танець знову, вешталася залом й гірке розчарування тримала при серці, розуміючи, що не бажає він навіть і дивитися на неї.

Години за дві Власович улаштував сварку з дружиною.

Геть упитий, він раптом істеричним голосом перекричав музик і, кинувши в лице почервонілій Анастасії котресь лайливе слово, рушив було до дверей, де перехоплений був декількома веселими панами, які почали вмовляти його залишитися.

Але Власович був налаштований рішуче.

– Коли я поганий такий для неї чоловік, то нехай надивиться собі кращого! А я піду шукати іншу! – вигукнув він голосно й пронизливо, коли музики раптом обірвали музику й залом запанувалася ледь не оглушлива тиша. Й він знову рушив до дверей, відштовхнувши від себе якогось пана з рудавим волоссям, і тишу порушували тільки тихі, судомливі плачі Анастасії Марківни.

Владислава огидливо покривилася.

Вона здогадувалася, чому гризлося подружжя Власовичів.

Катажина, котра була тою ще пліткаркою, й у домі Смотрицьких почала плутатися з дівками з челяді, багато чого в них вивідуючи, і за день до весілля повідала Владиславі навіть цікаву чутку про сестру графа. Виявляється, що пан той Власович міцно тримав у руках своїх геть закохану в нього Анастасію Марківну й виробляв усе, що лиш йому заманеться. Дівки захоплено пліткували об тім, як через декілька місяців після весілля пан Власович, геть не соромлячись, почав надто вже багато наїздити до Кременчука, іноді залишаючись у місті й на цілу ніч, й на декілька діб, і, повертаючись, відказував, що був на гостині в друзів і взагалі ж він є вільним чоловіком. Але пані Анастасія, мов жіноче чутливе серце тої щось прочувало, не вірила йому, нервувалася так, що й лицем змарнілася, й постать її завжди повновида схудлася досить помітно, хоча перебувала пані в надії... Й не витримала вона, поїхала до Кременчука прослідкувати за любим мужем, і власна її покоївка рознесла по дівчатах оповідку про те, що пан Власович не по друзях на гостину до Кременчука вчащається, а коханку там має з заможних удовиць... По поверненню Власовича до маєтку йому було влаштовано таку сварку, що й будинок здригнувся. Пані Анастасія верещала й кричала, наче та божевільна, та Власович полишався надзвичайно спокійним, а потім узагалі пішов геть із дому, гучно грюкнувши за собою дверима.

Пані Анастасія зомліла й другого дня втратила дитя.

Розхворілася вона після того не на жарт, змарнілася й схудлася так, що нагадувала скоріше тінь себе колишньої. А пан Власович усе не повертався, хоча як уже вона на нього чекала, так чекала – тільки увійде до кімнати покоївки її, так і полине до неї благальним поглядом, прошепоче ледь чутно:

- Не повернувся?

Й Марина її день у день хитала заперечливо головою.

- Не повернувся.

Пані Анастасія, зачуваючи таке вкотре, не тримала вже в собі сліз, плакала знову й знову, й дівки не відали, як же то було її втішити. Не витримав страждань сестри зрештою сам граф Ростислав Маркович, поїхав до Кременчука й привіз Власовича до маєтку. Й як оживилася, як ожилася Анастасія Марківна, коли до покоїв її забіглася схвильована Марина й сповістила про те, що пан Олексій Васильович повернувся. На зблідле лице її якось разом, в одну мить повернулося забарвлення, воно навіть почервонілося, й якою слабкою вона не була, а звелася з ліжка, похитуючись, додибала до дзеркала й наказала подати щонайкращий капот, причепурити волосся й напудрити лице.

Увійшов Власович, і двері за ним щільно зачинилися.

Що там уже відбулося між подружжям за зачиненими дверима, так і полишилося невідомим, та змирилися вони після того настільки, що пані Анастасія понесла вдруге, щоправда, й те дитя вона втратила також невідомо й чому. Хоча дівчата шепотілися по кутках, що пани, змиряючись, дійшлися певної згоди - пан Олексій Васильович не зраджує пані з панянками, аби було про неї менш пліток у товаристві, а вона заплющує очі на те, що його час від часу може потягнути до іншої жінки, за умови ж, коли ця жінка буде з кріпачок графа Смотрицького.

Пан Олексій з любощами не затримався.

Пані ж Анастасія, як там на словах вона на що не погоджувалася, та, коли чоловік утратив оком на селі на досить принадну дівку Наталку Стоженківну, почала нервувати. Власович особливо й не крився - оселив Стоженківну в одному з флігелів, що було їх збудовано в маєтку для панів-гостей, і навідував дівку, нікого не соромлячись. А Наталка та чи вже хотіла, чи не хотіла йти в полюбовниці до пана Олексія - та хто ж там питався її? Й скільки було такого по маєтках панських, що пани брали до своїх покоїв вродливих дівок, у любощі з ними впадалися, а хто був жонатим, то траплялися такі, що й паній своїх не страшилися - відкрито любилися з дворовими дівками, та ще й промовляли, що не потрібно й коханок шукати по містах та столицях, витрачаючись значно, утримуючи тих ненаситних паній. По селах серед кріпачок знаходили іноді такі коштовності, що куди там примхливим міщанкам та паням? Щоправда, пивогорські кріпачки від панської уваги не потерпалися - пан граф ніколи не виявляв цікавості до них. І так тривало до того часу, поки Власович не розпочав полювання.

Через деякий час пані Анастасія втратила чергове дитя, а ось Наталка на час появи у маєтку Владислави Пашинської мала скоро розродитися.

І Власович видивлявся собі інших дівок.

І будинком знову луналися сварки між подружжям.

Хтось із гостей засміявся з тих витівок Власовича й ураз наче забувся про нього, хтось же продовжував перешіптуватися між собою, кидаючи обережні

погляди на рознервовану Анастасію Марківну, але музики заграли знову й свято на честь весілля графа Смотрицького продовжувалося.

Владислава ж перебувала в кепському настрої. Тягнув її мов силою невидимою до того Забродіна, й слідувала вона непомітно чи не за кожним порухом його, й напружувалася внутрішньо, коли запрошував він на танець котрусь із панночок чи паній, якими так і повнилася бальна зала будинку Смотрицьких. Спостерігала, як танцює він, як дивиться на панночок, як обіймає, щось проказуючи, й відчувала, що все тяжкіше їй саму себе стримувати, аби не підійти до нього, порушуючи правила цих гонорових панів. Аби ж хоч якось уже відволіктися, йшла в танок з Ростиславом, танцювала з іншими панами й усе ж кидала відверті позирки в бік Забродіна, закликаючи його підійти до неї, поглянути знову в очі, як дивився він у них на ганку, коли під'їхав до неї так близько на своїм баскім коні.

Але Забродін у її бік уперто намагався навіть не дивитися.

Й Владислава раптом уторопала, що має робити.

Мило всміхаючись, вона павою поважною пішла до пані Забродіної й вже за декілька хвилин приязної розмови відала про те, що пані Тетяна Олексіївна декілька років як є удовицею й любий син Олексій у неї єдине дитя – вистраждане, вимолене в прощах та гарячих молитвах дитя, й до його народження щасливе та безмежно закохане подружжя Забродіних більше десяти років не мало від Бога благословення діточками. Скільки сліз вилила Тетяна Олексіївна, як дрижала вона над єдиним своїм сином, коли ж народила його нарешті.

Сині очі її лагідно поглянули на Забродіна, котрий у ту хвилину розмовляв із двома паничами.

– Він є все для мене в цій житті, – промовила пані Забродіна ніжним голосом. – І я хочу, аби він зазнав стільки ж щастя та кохання, скільки я завдяки його батькові. Й коли він закохається, я прийму його вибір, яким би він не був – навіть коли панночка буде геть непідходящою.

Владислава посміхнулася.

Тою непідходящою панночкою могла виявитися вона сама.

– Ви надзвичайна мати, – промовила Владислава повільно...

...У наступну мить, коли музика стихлася й закінчився черговий танець, до бальної зали увірвалася дивна пара.

Першим, сильно хитаючись, увійшов Власович. Сюртука свого він примудрився десь загубити й повернувся до зали в сорочці, подраній у декількох місцях та забрудненій землею. Він голосно реготав й щось вигукував, а за собою, міцно тримаючи за руку, тягнув дівчину. Владислава розгледіла товсту темну косу, спідницю темно-червону та вишиту сорочку й зрозуміла, що це чергова кріпачка-коханка Власовича.

Натовпом гостей пролунав стриманий сміх.

Власович майнув рукою до музик.

– Грайте, чого ви змовклися? Ми з панею будемо танцювати!

* * *

Відчуваючи на собі погляди чисельного товариства, Ярина застиглася нерухомо поряд пана Олексія Васильовича й навіть очі заплющила від сорому, коли пани та панії глузливо й образливо засміялися над тим, як пан Власович назвав її панею й виявив бажання танцювати з нею. Не бажала навіть куцого позирку кинути довкруг, хоча на собі й відчувала скільки вже тих поглядів клятих.

А як же жалкувала вона тепер, що послухалася була Уляни й залишилася в панському садку до пізнього вечора.

Граф Смотрицький на честь свого весілля наказав влаштувати святкування й для своїх кріпаків, для яких у садку панському та край нього було наставлено столів з пригощанням, щоби кожний закуштував смачного за здоров'я пана свого та молоді панії. Там і музики з села були присутні, й кріпаки, вільні на честь весілля від роботи в полі у той день, хоч на короткий час забули своє геть безрадісне життя й раділи та веселилися так, мов один цей день і мали вони лише прожити. Й видавалося, що одна тільки Ярина й не забувала нічого. Невеселою, геть невеселою йшла вона на те святкування, вбрана в щонайкраще своє зодягання – гарну, ще материнської молодості спідницю темно-червону картату, в сорочку єдину білу, вишиту маками червоними, та керсетку жовтогарячу. Й у косу її Уляна стрічок, мов річок полум'яних, навлітала, а потім ще й квітами прикрасила волосся темне, й застрибала поряд, обійняла за плечі.

– Яка ж ти, сестро, гарна зараз!

Ярина важко зітхнула.

– Й що з того? Кому я потрібна, навіть і така гарна?

Уляна лукавенько усміхнулася.

– А Мишку Золотаренку?

Ярина нахмурила чоло. Золотаренки вважалися на селі чи не найзаможнішою родиною, мати-козачка Мишка, коли виходила заміж за дядька Золотаренка, чималий посаг з собою принесла, й худобини нагоновили на бідне дворище нареченого такої, що не було куди й подіти. Й зараз – дарма, що були кріпаками, – Золотаренки жили досить-таки заможно. В хлівинцях у них рохкали вгодовані свині, на полі випасалося з десятків корів із волами, а вже птиці мали, що ті тобі пани. Виростили й випестили одного лише сина – високого й білявого Мишка, за котрим зітхалися важко чимало дівчат на селі, й чимало господинь мріяло віддати свою доньку та в багатий двір Золотаренків, щоби бідності та злиднів у житті не зазнавала, в такому вже достатку жила.

А Мишко вподобував Ярину.

Раденчиха, коли дізналася про таку справу, то всі вуха вже проторочила Ярині описами того, якою щасливою вона буде, коли не прогавить такого парубка, як Мишко.

– Послухай уже, дочко, матері своєї, – чи не кожного буває вечора заводила Марія Раденчиха, упоравшись та готуючись до сну. – Ти ж за Мишком цим будеш, як у Господа Бога за пазухою. Він же одинак у батьків, і яка там Килина не є, як носа свого не задирає, а ти ж теж з козацького роду, як і її Мишко. Й то нічого, що ми бідніші від них. Коли Мишко наполягатиметься, то поступиться та відьма рудочола, нікуди не подінеться... Й подохне ж то колись, не вічно буде та земельку святу товкти, а ти господинею такого дворища, доню, заробишся, хоч старість мою порадуєш. Уляна ж геть пропаща, й кому вона, покритка ця, потрібна? Та й красуня ти не в приклад сестрі. Я помітила, як Мишко тебе поглядами голубить, і повір уже моему материнському слову – ніколи ти не пожалкуєш, як станеш його дружиною. Та він же тебе жалкувати стане так, що не кожному паню так пожалкують, викохає з тебе таку паву, всім на заздрощі...

Ярина ж тільки мовчки слухала ті палкі материнські слова, що нашіптувалися їй наполегливо та пристрасно. Й мовчала. Мовчала тому, що й сама не знала, що їй було робити. З одного ж боку, мати промовляла щирі правду – й сама бачила, як тягнеться до неї Мишко, як зорить закоханими блакитними очима, й відчувала те, що добрим-таки мужем буде він для неї, й жалкуватиме так, що не кожен пан свою панію пожалкує, й велику помилку вона в житті своїм утне, коли прогавить Золотаренка.

А з іншого боку, впікало дещо.

Не кохала вона ж його!

Геть не кохала!

Ото такий чудовий, і добрий, і закоханий – та не викликав же в її серці геть ніякого почуття, геть ніякого хвилювання. І як не погляне він палко та закохано, як не кине оком погляду ніжного та люблячого – а в неї лиш тиша та байдужість у відповідь на те споглядання. Та матері в тім не зізнається, мовчить – знає вже гарно, що почне та жалітися на власне життя, на кохання своє велике до кріпака безталанного. Досить, раз уже було бовкнула, що не має нічого в серці до Золотаренка...

Раденчиха поглянула важко.

– А що ж ти маєш там мати?

Ярина дещо розгубилася.

– Так кохання ж...

Раденчиха закопилила тонкі, гнівливі уста.

– Кохання... – повторила гірко, з незрозумілим виразом лиця. – А нащо воно, дочко, тобі потрібно? Як я вже замолоду кохала сильно твого батька, та ледь не шаленілася була від одного лиш погляду його чаклунських зелених очей... Тільки раз позиркнув на мене тими очищами своїми, зустрівши біля гори, так я наче збожеволіла, важко захворілася. Де не піду – його поглядом шукаю, очі заплюшу – наче намальований переді мною постається. Й ні спати, ні їсти не могла, усе до нього думками та серцем линулася, й батьки гадали вже, що захворілась я важко, стривожилися, аж я потім в усім зізналася й отримала благословення від татуса на шлюб із кріпаком. Побралися ми з твоїм батьком, і спершу жила я з ним, мов у раю, народила Миколу та Василя, й поступово якось за клопотами та життям важким

втрачати почала в серці своїм кохання до нього шалене, котре відчувала відразу. А зараз узагалі що полишилося мені від почуття того – глухе роздратування від життя, прожитого важко та наче марно...

Ярина тільки мовчки дивилася на матір, бачила втому та гнівливе невдоволення в її очах, сліди того на лиці її, до часу постарілому, й сама не знала, що ж робити їй... Якось і шкода було би втратити такого ото гарного парубка, з добрим відкритим серцем, а з іншого ж боку, серцю дівочому, нехай дещо й нерозумному, так уже кортілося звідати кохання, й щоб там мати не казала про те, як швидко зниклося її власне кохання до батька, та Ярина чомусь певна була в тім, що коли б вона вже покохала, то ніякі труднощі, ніяка бідність не змогла б витруїти з її серця того заповітного почуття. Та кохання вперто відмовлялося оселятися там – і як уже Мишко не кохав її, як не обходжував, а вона все полишалася до нього байдужою й з острахом чекала того дня, коли тітка Килина, що омріяла для сина більш гідну та заможну невістку, поступиться зрештою впертим наполяганням сина й у хату Раденків постукаються свати від Мишка Золотаренка.

На святкування весілля панського йшла Ярина геть невеселою. Що за сестру вболівала, а що передчуття мала на серці незрозуміле, й знала, що зустріне там Мишка, котрий буде весь вечір витріщатися на неї з захопленням та надією. Та й на лицях багатьох кріпаків можна було помітити втому, а ще страх, що гулявся селом, мов той вільний вітер, – вбивство Наталки Кодрівни геть-таки настрашило людей, вони заворошилися й зашепотілися, і тільки й розмов тепер було селом про те, хто ж воно ріже дівчат – жорстоко й безжально, й усе частіш луналися слова об тім, що то все ж таки солдати.

– Москалі, москалі нищать наших дівчат!

– А покриток вони скільки полишають!

– І дівчат вони порізали!

Сторожко заробилося вечорами виходити – як тільки сонце закотиться за Пивиху, так на селі й жодної дівки та молодиці й не взрієш, ховаються за тинами та ворітьми власних дворич, за широкими спинами батьків, братів та чоловіків. Ярина теж остерігалася тепер із заходом сонця ходити вулицею.

Поступово люди на святкуванні наче забулися про негаразди й страх від тих дивних убивств. Куштували смачні наїдки з панського столу, хмелілися від вина та наливанок з панських погребів, і навіть Маруся Раденчиха, набравшись смачного панського вина, якось наче подобрішала лицем. Ось тільки Ярина, ледь пригубивши густої вишневої наливанки, полишалася напруженою, радощі ніяк не могли пробитися до серця її, й тільки передчуття того, що мало трапитися щось, ятрило душу. Й Мишко, як він не намагався, а все не міг розвеселити Ярину. Аж ось він, одягнений у вишиту білу сорочку та вершкового кольору свитку, вилискуючи усміхом та закоханими блакитними очима, видобув десь для Ярини крихітних, вмазаних вершками тістечок – таких ніжних та смачних, що вони просто танулися в роті.

Ярина звела на нього здивований погляд.

– Мишку, де ти таке взяв? На столах я не бачила...

Золотаренко ніжно всміхнувся.

– Та я для тебе не тільки цих нещасних тістечок готовий випросити, аби ти лиш не дивилася так сумно, геть краючи мені серце. – Грубі, великі та мозолясті долоні Мишка, досить незграбно тримаючи ті тістечка, піднесли до лиця Ярини, й він із ніжністю зазирнув до зелених її очей. – Ось, ти скуштуй лишень. Воно таке смачне, я одного таки в тебе поцупив – тобі відразу захочеться посміхнутися від задоволення.

Ярина невільно посміхнулася його словам, а потім таки спробувала того тістечка, котре на смак виявилось дуже смачним, просто казковим. Замружившись на мить від несподіваного задоволення, Ярина, коли розплющила очі, побачила перед собою напружений та пильний погляд Мишка і зникла чомусь від погляду того, котрий був новим та незнайомим, і щоби приховати те ніяковіття власне, опустила очі й сказала перше, що припалося до думки.

– Ходімо танцювати!

Вони танцювали на галявині за панським садком, котру було яскраво освітлено смолоскипами, й поряд крутилися парубки та дівчата, чоловіки та молодіці, забувши, видається, геть про те, що їх завтра зрання поженуть знову на панщину й сонце пекуче та важка праця витруять швидко з пам'яті радість цю від танцю та щедрого святкування.

Й той танок із Мишком і згубив Ярину.

Він був майже закінчився, коли на галявині з'явився геть упитий пан Власович, за котрим плуталися декілька панів.

Люди відразу ж облишили танці й музики змовклися.

Пан Власович зупинився неподалік від Мишка з Яриною.

– А що, дармоїди, розгулялися? Та гуляйте, гуляйте. Я ж до вас прийшов гарну дівку собі взяти до зали бальної...

Присутні помітили й покам'яніли.

– Чого застовпеніли? Я ж до вас не Морозенка з батогом привів! Чи дівок вам своїх для пана Олексія шкода?

Мишко, котрий ще з дитинства вирізнявся задерикуватим норовом, не встиглася Ярина його й утримати, запально відказав:

– А коли шкода, то що?

Пан кинув на нього осоловілий погляд.

– А хто це в нас такий хоробрий вищукався? Як звати?

Мишко погордливо виструнчився.

– Мишко Золотаренко.

– Он як? – Досить непевно ступаючи та похитуючись, Власович підійшов ближче до Мишка, котрий войовниче напружився, намагаючись загородити

спиною своєю широкою Ярини. Та марно ж... Дарма що впиті, швидкі очі пана все ж помітили її струнку постать, і він неприємно, навіть хижо вищирився: – А кого ж ти там ховаєш?

Мишко озвався похмуро.

– Наречену.

Власович п'янувато гигикнув.

– Наречену? Як цікаво... А вона гарненька?

Мишко виступився вперед.

– Гарненька, та не для ваших брудних пазурів.

Власович нахмурився.

– Пана свого ображаєш, собако?

– У мене пан – граф Ростислав Маркович.

– А я вже для вас ніхто? – недобре вишкірився Власович й одним, несподівано стрімким для впитого порухом кинувся вперед, ухопивши Ярину за руку й потягнувши до себе. – Ану, показуй свою дівку, що ти тут ховаєш від пана. – Прямо перед собою, похолонувши від страху, побачила Ярина налиті кров'ю блакитні очі пана, котрого ніхто з кріпаків Смотрицького не полюбляв. В обличчя повіяло винним духом, а руку наче кліщами затисло сильними пальцями, й пан голосно засвистів. – Ба, панове, ви погляньте лишень, яку красуню приховує від мене це задержувате хлопчисько! А я ж не знав навіть, що серед кріпачок є такі виняткові красуні... Та вона ж заткне за пасок вродою своєю будь-яку панію чи панночку...

Пани, що прийшлися на галявину разом із Власовичем, дружно загиготіли слідкома за Олексієм Васильовичем, та сміх останнього обірвався в ту мить, коли на нього кинувся Мишко – стрімко та несподівано.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=65296422&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.